

25 oktober 1967

52e jaargang, no. 2616

verschijnt wekelijks

COMMISSIE VAN REDACTIE:

L. H. Klaassen; H. W. Lambers; P. J. Montagne; J. Tinbergen; A. de Wit.

REDACTEUR-SECRETARIS:

A. de Wit.

ADJUNCT REDACTEUR-SECRETARIS:

P. A. de Ruiter.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

SECRETARIS COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË:

J. Geluck.

Europanorama

OPVALLEND weinig aandacht heeft de Europese integratie, meer in het bijzonder de toetreding van Engeland tot de E.E.G., tijdens de twee weken geleden gehouden algemene beschouwingen in de Tweede Kamer gekregen. Dat is wel eens anders geweest. Zou de belangrijkste reden niet de geleidelijke vergruizing kunnen zijn van dat zo sobere, abstracte beeld „Europese integratie” uit de jaren vijftig? Dat beeld, opgetrokken uit het besef dat een verdeeld West-Europa de economische groei zou doen stagneren, uit een naoorlogse „opbouwgeest” (het Voorkomen van de Fouten uit het Verleden), uit een herboren solidair, Westeuropees democratisch besef en uit het hecht Atlantisch bondgenootschap in de jaren van de koude oorlog, dát abstracte beeld heeft moeten plaatsmaken voor een wildfiguratieve collage van uiteenlopende meningen, intenties en ontwikkelingen.

We weten nu niet meer waarover we spreken als we het over *de* Europese integratie hebben. Het supranationale of het intergouvernementele Europa of misschien de Franse variant van de laatste: l'Europe des patries? Op een ander vlak dan dit onderscheid loopt de tweedeling: het „Atlantische” tegenover het „Eurocentrische” Europa. Daar blijft het niet bij; er is nog een onderscheid te maken: het tevens extern-politiek geïntegreerde versus het slechts sociaal- en technisch-economisch geïntegreerde Europa, het Europa van de marktvergroting dus¹⁾. De indelingen lopen bovendien dwars door elkaar heen. Zo zou bijvoorbeeld De Gaulle en Blaise beiden in zekere zin een „Eurocentrische” visie kunnen worden toegeschreven, maar — haasten wij ons er aan toe te voegen — daarmee houdt de overeenkomst dan ook wel op, Europees-politiek gesproken. Integendeel, Blaise heeft veel meer gemeen met bijv. Van der Beugel, die echter een „Atlanticus” is.

Hoe het ook zij, het elan van de jaren vijftig heeft plaats gemaakt voor de sceptis van onze tijd, óók bij de Nederlanders, common marketers avant la lettre (om het eens lekker erudiet te zeggen). Juist bij ons is de teleurstelling het grootst, de tegenstelling tussen het vroegere ideaal en de Europese praktijk van nu het scherpst. Is het dan een wonder dat men juist hier steeds meer stemmen kan horen die pleiten voor het trekken van scherpe consequenties uit de politieke ontwikkelingen bij onze Atlantische en Europese partners (Notstandsgesetze in de Bondsrepubliek, het *dédain* jegens de volksvertegenwoordiging in Frankrijk, de Amerikaanse Vietnampolitiek, om er maar drie te noemen) en dat juist hier het haast metafysische integratiestreven van weleer omslaat in zijn tegendeel: een politiek non-commitment? Daarnaast worden we, voor zover er nog iets van het idealisme bewaard is gebleven, iedere keer weer met beide voeten op de aarde geplant, geconfronteerd als we worden met de haken en ogen van de dagelijkse integratiepraktijk, het loven en bieden, het concessies eisen en geven op het technisch-economische vlak.

Zolang je allen eensgezind bent valt het niet zo zwaar in één boot te gaan zitten, maar zodra er tegenstellingen aan de dag gaan treden, vind je het niet leuk door een ander gestuurd te worden of met zijn wijze van sturen vereenzelvigd te worden. Het is onder deze omstandigheden geen Kamerlid kwalijk te nemen als hij uit een houding van „ik weet ook niet meer wat ik er van denken moet” er liever het zwijgen toe doet.

INHOUD

Europanorama 1063

Drs. J. W. van der Dussen:

De Miljoenennota 1968 nader beschouwd 1064

Prof. Dr. J. Tinbergen:

Voorbereidingen voor „DD 2” 1067

Mr. P. van Breda:

Enige opmerkingen over het rapport van de Commissie Ordelijk Economisch Verkeer 1069

Drs. A. P. H. van Meurs:

Hoe verder met het „droge” mijnbouwbeleid? 1072

Ingezonden stuk:

Drs. B. M. Veenhof: Van cumulatief systeem naar omzetbelasting over de toegevoegde waarde, met een naschrift van Prof. Dr. J. A. Geertman 1076

Prof. Dr. C. D. Jongman:

Geld- en kapitaalmarkt ... 1078

Recente publikaties 1079

AUTEURSRECHT VOORBEHOUDEN

→

Als echter een Kamerlid geen raad meer weet met dit ingewikkelde probleem, hoe zouden wij — eenvoudige krantelers — er dan wel niet tegenover moeten staan? In ieder geval zeer ambivalent. Immers, het Europa van de marktvergroting, de economische unie, een gemeenschappelijke economische structuurpolitiek, noem maar op, dat alles spreekt de economist, zonder dat hij het overigens met alle details eens behoeft te zijn, natuurlijk wel aan. Maar logisch verlengstuk daarvan is bijv. een gemeenschappelijke handelspolitiek, welke echter moeilijk los te denken is van een gecoördineerd buitenlands beleid, waartegen evenwel — wij zagen het reeds — bedenkingen kunnen rijzen. Accepteren wij toch deze onvermijdelijkheid, dan rijst de vraag: welk buitenlands beleid staan wij voor? Met Frankrijk (en Duitsland?) een eng-Europese politiek, of een Atlantische politiek met een bondgenoot, wiens buitenlandse politiek zowel extern als intern niet meer op een ruime 'consensus' mag rekenen en waarmee ook in ons land brede lagen in vrijwel alle politieke partijen niet meer vereenzelvigd wensen te worden?

Wijs je beide af dan wordt het laveren tussen Scylla en Charibdis om toch tot iets te komen dat op een gemeenschappelijke handelspolitiek, maar ook niet meer dan dat, lijkt. De voorstanders van zo'n laveerkoers (de tegenstanders van een uitgesproken extern-politiek Europees beleid) hebben het dezer dagen nogal moeilijk. De Europese Commissie heeft namelijk gefungeerd als eerste ballotage-commissie voor het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Denemarken en Noorwegen, of liever zij heeft wat normen aangedragen voor de strenge ballotage-commissie welke de Raad van Ministers van de E.E.G. dezer dagen ongetwijfeld is. In dat *Advies van de Commissie aan de Raad betreffende de verzoeken om toetreding van het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Denemarken en Noorwegen krachtens de artikelen 237 van het E.E.G.-Verdrag, 205 van het E.G.A.-Verdrag en 98 van het E.G.K.S.-Verdrag* wordt ook enige malen over de politieke eenmaking gesproken, op een (o.i. helaas) zeer uitgesproken wijze. Zo vermeldt het 108 blz. tellende rapport ²⁾ o.a.:

Toetreden tot de Gemeenschappen betekent thans uiteraard niet alleen aanvaarding van de constituerende handvesten die gevormd worden door de Verdragen, doch ook van de doelstellingen op het gebied van *de politieke eenmaking*, die in de preambule van de Verdragen van Parijs en Rome zijn vermeld (blz. 5). Zweden handhaaft in zijn verzoek van 26 juli het reeds bekende voorbehoud ten aanzien van zijn neutraliteitspolitiek. In deze omstandigheden is de Commissie van oordeel dat aan toetreding van Zweden slechts kan worden gedacht indien uit de onderhandelingen met dit land blijkt dat het in staat is zonder voorbehoud *het politieke einddoel* van de Gemeenschap te aanvaarden, (blz. 18) Om de door de uitbreiding aan de Gemeenschap geboden kansen volledig te kunnen benutten, blijkt het noodzakelijk dat de lid-staten binnen een redelijke termijn in staat zijn vorderingen te maken in de richting van *de politieke unie* (blz. 107, cursiveringen van ons, dR).

Als reeds de Commissie dit schrijft, hoezeer moet dan worden gevreesd dat Frankrijk opnieuw een politieke barrière zal opwerpen voor de vier kandidaat-leden, met name het Verenigd Koninkrijk, dR

¹⁾ Ware democraten zouden ook nog een Europa met Straatsburg als hoofdstad van een met Brussel als hoofdstad kunnen onderscheiden.

²⁾ Welbeschouwd een wat wereldvreemde zaak, dat advies. Dat een club van zeg honderd leden de toetreding van één nieuw lid afhankelijk stelt van diens onvoorwaardelijke instemming met de organisatie en structuur van de vereniging, zoals deze nu functioneert, ligt voor de hand, maar van een Club van Zes die beslist over het toelaten van vier kandidaat-leden zou men toch wat meer relativering van de eigen positie mogen verwachten.

De Miljoener

Inleiding

DE indiening van de Rijksbegroting geeft o.a. aanleiding tot beschouwingen over de invloed van de geraamde overheidsuitgaven op onze economie, over de wijze waarop men deze uitgaven denkt te financieren, over de hoogte van deze uitgaven, over het verloop daarvan enz. Belangrijk is daarbij of de Miljoenennota een betrouwbaar te achten inzicht geeft in de te verwachten hoogte van de rijksuitgaven in het komende jaar. Vorig jaar was dat n.m.m. niet het geval. Zoals ik destijds schreef, bevatte de door Minister Vondeling ingediende begroting te lage ramingen ¹⁾; bovendien bleek het noodzakelijk een aantal uitgaven te doen, die onmogelijk hadden kunnen worden voorzien ²⁾. Ook met vorige begrotingen bleek zulks regelmatig het geval te zijn. De in de Miljoenennota 1968 opgenomen paragraaf over het vraagstuk van de begrotingsoverschrijdingen (blz. 14 t/m 16) geeft daarvan een helder overzicht. Deze ervaringsfeiten uit het verleden en met name die uit het jongste verleden zullen bij menigeen de vrees doen opkomen dat ook de nieuwe begroting wel weer met een behoorlijk bedrag zal worden overschreden. Het leek mij daarom juist om nu alvast na te gaan of een dergelijke vrees gegrond is.

Onderzoek naar mogelijke begrotingsoverschrijdingen 1968

Laat ik de conclusies uit dit onderzoek voorop stellen. In de begroting 1968 zitten minder foefjes verwerkt dan in de vorige begroting het geval was. Er is minder gewerkt met lage ramingen omdat men nog uit begrotingsbedragen van vorige jaren kon putten. Ook de algemene presentatie maakt op dit punt een soberder indruk; een stel manipulaties zoals vorig jaar was aangekondigd omtrent de Algemene Volksverzekering tegen Zwarte Geneeskundige Risico's komt dit jaar gelukkig niet voor. Toch laat het zich nu al aanzien dat ook de begroting 1968 in belangrijke mate zal worden overschreden.

De belangrijkste post vormen zoals vanouds de lonen en salarissen. Voor de verhoging waarop de ambtenaren nog recht hebben omdat de lonen in het bedrijfsleven in 1967 sterker zijn verhoogd dan was aangenomen, alsmede voor de loonsverhoging per 1 januari 1968 is een bedrag ingecalculeerd van f. 350 mln. Naar mijn mening is het reëler om dit bedrag op het dubbele te stellen. In plaats van de in de *Macro-economische verkenning 1968* opgenomen 3 pCt. contractloonstijging moeten wij m.i. rekening houden met een sterkere loonsverhoging. Voorts moeten wij rekening houden met de premie voor de A.W.Z., welke premie door de vakbonden op 0,7 pCt. wordt geschat, terwijl ook de nacalculatie 1967 nog wel eens zou kunnen tegenvallen ³⁾.

De tweede kandidaat is al enige jaren de post voor het Landbouw-Egalisatiefonds. Een overschrijding van f. 100 mln. is gezien de historie laag te noemen. Het schijnt niet

¹⁾ Zie mijn „De Miljoenennota 1967 nader beschouwd” in *E.-S.B.* van 19 oktober 1966, blz. 1076 e.v.

²⁾ Zie mijn „Uitgaven en middelen van de centrale overheid” in *E.-S.B.* van 28 juni 1967, blz. 664 e.v.

³⁾ Inmiddels is bekend geworden dat de nacalculatie 1,7 pCt. zal bedragen.

nota 1968 nader beschouwd

goed mogelijk om van tevoren al tot een goede raming te komen. Hoewel de raming voor 1968, ondanks de voorgenomen afschaffing van het subsidie op brood, hoger is dan in 1967, meen ik toch op een overschrijding te moeten rekenen. In 1966 is namelijk een akkoord gesloten over een gemeenschappelijke E.E.G.-marktverordening voor suiker, oliën en vetten en voor groenten en fruit. De financiële gevolgen zijn daarvan voor de overige lid-staten van meer voordeel dan voor Nederland. Volgens de Miljoenennota 1967 zou dit reeds in 1968 merkbaar worden. In de Miljoenennota 1968 wordt geschreven dat de gevolgen hiervan nog niet goed kunnen worden geraamd. Dit geldt ook voor het saldo ten opzichte van het Europese Oriëntatie- en Garantiefonds voor de Landbouw. Naar ik vermoed zal ook de bijzonder gunstige oogst in 1967 wel enige invloed hebben. Immers, hoe meer er geproduceerd wordt hoe meer er valt te subsidiëren. Daarom houd ik voor de overschrijding van de raming 1968 voorlopig maar weer f. 100 mln. aan. Ik ben echter bang dat het nog wat meer zal worden.

De rijksuitgaven zullen in 1968 ook verder stijgen wanneer de ontwikkeling van de werkgelegenheid tegenvalt. Weliswaar is in het hoofdstuk van de begroting „Onvoorziene Uitgaven” een post van f. 80 mln. uitgetrokken voor de gevolgen van de werkloosheid, maar deze post zal grotendeels al nodig zijn bij de thans te verwachten omvang daarvan. Er is in de begroting geen ruimte voor extra uitgaven voor *extra* investeringen en het creëren van aanvullende werkgelegenheid op andere manieren.

Voorts is het accres in de post leningen in de woningbouw van 1967 op 1968 vrij gering gebleven, omdat de regering voornemens is het aantal te bouwen woningwoningen te verminderen. Wanneer de ongesubsidieerde sector echter achter zou blijven bij de thans verwachte ontwikkeling, zal men in de woningwetsector meer laten bouwen, waardoor men niet zal uitkomen met het thans geraamde bedrag. Nu is het op zichzelf niet onlogisch dat de overheidsuitgaven wat zullen stijgen wanneer de conjuncturele ontwikkeling tegenvalt. Ik meen echter dat de politieke druk op het Kabinet zo groot zal zijn, dat zelfs bij realisering van het thans verwachte verloop van de werkloosheid de regering ertoe zal overgaan nog een extra bedrag ter beschikking te stellen ⁴⁾.

Verder moet rekening worden gehouden met de gevolgen van prijsstijgingen. Volgens de *Macro-economische verkenning 1968* zal, bij een algemene loonronde van 3 pCt., het prijsindexcijfer van de materiële overheidsconsumptie in 1968 met 2 pCt. stijgen. Bij een grotere loonstijging zullen de prijzen echter sterker stijgen. Voor zover mij bekend, is de prijsgevoeligheid van de overheidsconsumptie groter dan van de particuliere consumptie. Een prijsstijging werkt sneller door bij de overheid dan bij particulieren. Aangezien in de begroting 1968 is uitgegaan van het prijspeil medio 1967 lijkt het mij aanbevelenswaardig om alvast rekening te houden met een bedrag van f. 100 mln. Daarbij is verondersteld dat zoveel mogelijk zal worden getracht om voor de prijsstijgingen compensatie te vinden door verlaging van andere begrotingsposten. Gezien de soberheid van vele ramingen zijn daarvoor echter minder mogelijkheden voorhanden dan in andere jaren. Hierbij

denk ik vooral aan de materiële exploitatiekosten voor onderwijs alsmede aan de vergoedingen aan gemeenten en schoolbesturen voor materiële exploitatiekosten.

Alles bijeen genomen meen ik nu alvast rekening te moeten houden met een overschrijding in de orde van f. 600 mln. à 800 mln.

De hogere loon- en prijsstijgingen zullen ook invloed hebben op de belastingontvangsten. Deze invloed mag niet worden overschat. Ir. T. van Tol heeft in een voortreffelijk artikel in *E.-S.B.* het verband laten zien tussen de stijging van het werknemersaandeel en het verloop van de besparingsquote ⁵⁾. Een soortgelijk verband via soortgelijke redeneringen bestaat ook tussen het werknemersaandeel en het verloop van de progressiefactor. Door de loonstijgingen die hoger zijn dan de produktiviteit ontstaat er een verschuiving in de inkomensverdeling. Het gevolg daarvan is dat progressieve belastingen relatief minder gaan opbrengen.

Daarnaast zet ik enige vraagtekens bij de geraamde meeropbrengsten van de heffingen op de bewoners van woningwetwoningen en op de verhoging van de inkomstenbelasting als gevolg van het lastiger maken van de aftrek wegens buitengewone lasten. Ook de conjunctuur kan een nadelige invloed hebben op de belastingopbrengsten.

Ten slotte is er nog het feit dat allerlei belastingen met enige vertraging reageren op veranderingen in lonen en prijzen. Een en ander is voor mij moeilijk te kwantificeren. Voorlopig neem ik aan dat het tekort op de dienst 1968 f. 400 mln. à 500 mln. hoger zal zijn dan thans in de Miljoenennota wordt aangenomen.

Het vermoedelijk accres van 1968 op 1969

Mede doordat in de vorige Miljoenennota allerlei ambitieuze plannen waren opgenomen, was het vrij eenvoudig om te voorspellen dat de begroting 1968 ca. f. 2 mrd. hoger zou zijn dan die voor 1967. Het werd uiteindelijk f. 3 mrd. en zulks nog wel ondanks een ombuiging van het beleid in die zin dat de stijging voor de defensie slechts zeer gering was en de stijging van de woningbouwvoorschotten ook achterblijft bij wat op grond van vroegere voornemens mocht worden verwacht. Daartegenover staan een aantal forse stijgingen, zoals f. 220 mln. voor de gevolgen van de werkloosheid, f. 65 mln. voor subsidies aan vervoerbedrijven, f. 125 mln. voor ontwikkelingshulp (of f. 170 mln.); de desbetreffende passage in de Miljoenennota op blz. 49 is mij een raadsel), bijna f. 200 mln. meer dan ik destijds veronderstelde voor lonen en salarissen en nog een aantal posten.

Wat zal nu de stijging van 1968 op 1969 zijn? Dit hangt in sterke mate af van het te voeren beleid, een beleid dat men blijkens een groot aantal uitlatingen en een aantal voorgestelde maatregelen enigszins wil ombuigen. Ik meen er daarom beter aan te doen om enkele constante accresposten aan te stippen:

⁴⁾ Tijdens het Kamerdebat op 12 oktober jl. zijn door de regering toezeggingen gedaan, die naar mijn verwachting het begrotingstekort met ca. f. 200 mln. zullen doen stijgen.

⁵⁾ Ir. T. van Tol: „De wording van een kapitaalcrisis” in *E.-S.B.* van 16 en 23 augustus 1967, resp. blz. 821 en 843.

Gevolgen van de toename van het aantal ambtenaren (inclusief onderwijzend personeel e.d.)	f. 200 mln.
Salarisverhoging voor ambtenaren en onderwijzers	f. 400 mln.
Toename rentebetalingen:	
accres schuld 1967/1968, f. 2.700 mln. à ½ jr. à 6¼ pCt.	f. 144 mln.
accres schuld 1968/1969, tenminste f. 1.800 mln. à ½ jr. eveneens à 6¼ pCt.	f. 72 mln.
	f. 216 mln.
af: aflossing op oude schuld f. 600 mln. à 4 pCt.	f. 24 mln.
	ca. f. 190 mln.
Kosten Mamoetwet. In de vorig jaar verschenen kostenvergelijkende nota is het accres 1968/1969 geraamd op f. 300 mln. Gezien het streven om de Mamoetwet heel sober in te voeren raam ik thans	f. 200 mln.
Verhoging van de exploitatiekostenvergoeding voor het lager onderwijs aan de gemeenten minimaal	f. 50 mln.
Uitkeringen aan de provincies en uitkeringen aan het Rijkswezenfondss wegens de toename van het aantal automobielen	f. 60 mln.
Ontwikkelingshulp vermoedelijk nog eens	f. 75 mln.
Bijdragen aan vervoerbedrijven (N.S. en gemeenten)	f. 50 mln.
tezamen	f. 1.225 mln.

Hierbij is nog geen rekening gehouden met accresen voor stadssanering en reconstructie, verkeersinvesteringen in en nabij de steden, het aanleggen van bufferzones tussen stedelijke concentraties, posten die voor de toekomstige ontwikkeling van ons land van grote betekenis zijn en waarvoor men in de begroting 1968 niet onaanzienlijke verhogingen heeft gegeven, doch waarvoor men tevens machtigingen heeft gevraagd om tot hogere bedragen verplichtingen aan te gaan. Ik wil het daarom houden op ca. f. 1.400 mln. Dit bedrag komt boven op de door mij geraamde overschrijdingen van de begroting 1968. In feite vermoed ik derhalve dat de begroting 1969 wederom ruim f. 2 mrd. hoger zal zijn dan die voor 1968.

Belastingmaatregelen 1969

Naar Minister Witteveen mededeelt is het voor 1968 goedgekeurd om een bedrag van f. 750 mln. monetair te financieren. Wanneer de conjunctuur herstelt zal dit bedrag vanzelf worden ingelopen. De door mij verwachte uitgavenstijging van 1968 op 1969 ad ruim f. 2 mrd. zal dan geheel door belastingen en langlopende leningen moeten worden gefinancierd. Gezien de huidige spanningen op de kapitaalmarkt en de grote achterstand in het aantrekken van financieringsmiddelen door de gemeenten, alsmede de noodzaak om tot een hoger investeringsniveau in het bedrijfsleven te komen, zou het gewenst zijn als het gehele accres van 1968/1969 gedekt zou kunnen worden door belastingmaatregelen.

Op 1 januari 1969 zullen wij waarschijnlijk overgaan tot herziening van onze omzetbelasting: het huidige cascade-systeem zal vervangen worden door een systeem waarbij de toegevoegde waarde als maatstaf voor de belastingheffing wordt gebruikt. Daarnaast is het de bedoeling dat de omzetbelasting veel meer gaat opbrengen. Dit is nodig in verband met de harmonisatie van de indirecte belastingen binnen de E.E.G. Naar het zich nu laat aanzien zal dit sterkere accres in de indirecte belastingen niet geheel gebruikt mogen worden voor een verlaging van de inkomstenbelasting. Dit is wel de bedoeling van de regering, doch ik voorzie nu al dat zij volgend jaar september gedwongen zal zijn een stuk van het extra accres voor zichzelf te reserveren. De normale accresen in de rijksbelastingen zullen immers niet toereikend zijn om het te verwachten uitgavenaccres 1968/1969 op te vangen.

Presentatie en vormgeving van de Miljoenennota

Op enkele punten is in de Miljoenennota 1968 wederom een stap vooruit gedaan wat betreft de presentatie. Er is

thans in de nota zelf voor het eerst een paragraaf opgenomen over de financiën van de gemeenten. Laten wij hopen dat deze paragraaf een vaste plaats krijgt en uitgroeit tot een afzonderlijk hoofdstuk. Ik vind dit bijzonder nuttig.

Nuttig zou ik het ook vinden wanneer er een paragraaf zou komen over de totaalcijfers van de sociale verzekeringen. Minister Witteveen schrijft namelijk in de Miljoenennota dat de financiering langs monetaire weg van een deel van het tekort, t.w. f. 750 mln., conjunctureel verantwoord is. Wil men dit kunnen beoordelen dan moet men ook weten welke andere inflatoire impulsen er zullen zijn. In welke mate zullen de gemeenten in 1968 hun kapitaaluitgaven en gedeeltelijk zelfs hun gewone dienst inflatoir financieren?

Duidelijk is ook dat de werkloosheidsfondsen in 1968 meer zullen gaan uitkeren dan zij aan premies zullen ontvangen. Daar zijn deze fondsen voor gemaakt. Het verschil zal waarschijnlijk monetair worden gefinancierd. Zijn er andere fondsen met overschotten? Gezien de grote invloed van de overheid op de sociale verzekeringen lijkt het mij dat een paragraaf met enige indicatieve gegevens van belang zou kunnen zijn.

Verdere vernieuwingen en verbeteringen vormen de paragraaf over de planning op middellange termijn alsmede de hierboven gesignaleerde paragraaf over de overschrijdingen in het verleden.

Tot zover de verbeteringen. Nu de kritiek. Hoewel de Miljoenennota 1968 opener is dan haar voorgangster, in die zin dat men niet tussen de regels hoeft door te lezen om de voornemens van de regering te doorgronden, is de nota zelf weinig helder geschreven. In de toelichtingen komt veel vakjargon voor; ik moge verwijzen naar de hiervoor gememoreerde passages op blz. 49 over de ontwikkelingshulp. Is het niet mogelijk om de Miljoenennota geschikt te maken voor de ontwikkelde leek?

Ook qua analyse schiet de Miljoenennota tekort. Over de te verwachten invoering van de omzetbelasting naar een systeem op basis van de toegevoegde waarde staan maar twee zinnen in de Miljoenennota. Toch zal de invoering van dit systeem op 1 januari a.s. in West-Duitsland voor ons land belangrijke gevolgen kunnen hebben. Daarnaast is het te verwachten dat de invoering van dit systeem bij ons een aankondigingseffect zal hebben in die zin dat men in 1968 een aantal investeringen naar 1969 zal verschuiven. De wederinvoering van de investeringsaftrek op gebouwen is daarop gebaseerd. Maar hoe zit het met de overige investeringen, hoe met de voorraden? Wat voor effecten zullen van een en ander uitgaan op onze economie? Zonder dat nu al teveel vooruitgelopen wordt op in te dienen wetsontwerpen had men toch wel alvast iets kunnen vermelden. Nu tast de lezer van de Miljoenennota (zo hij al aan deze omzetting denkt) in het duister ⁶⁾.

De Miljoenennota doet zichzelf zo nu en dan ook tekort. Over de maatregelen die de regering denkt te nemen ter bestrijding van de structurele werkloosheid is de nota weinig concreet. Waarom er niet met nadruk op gewezen dat de versnelling in de wegeaanleg voor zover het gaat om de oost-west en noord-zuid verbindingen voor het bedrijfsleven wellicht de belangrijkste stimulans is om zich

⁶⁾ Inmiddels is het ontwerp voor de nieuwe wet op de omzetbelasting verschenen. De daarbij behorende Memorie van Toelichting is bijzonder duidelijk en helder geschreven. Een deel van de daarbij aangestipte problematiek had m.i. al in de Miljoenennota aangestipt kunnen worden.

Vorbereidingen voor 'DD 2'

HET is nu langzamerhand wel een feit te noemen dat het ontwikkelingsdecennium een mislukking aan het worden is. Door de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties zijn reeds enige tijd geleden cijfers genoemd over de bereikte groei van de ontwikkelingslanden in de eerste vijf jaar van de jaren zestig (waarvoor het bedoeld is), die een duidelijk achterblijven aangeven ten opzichte van de toch reeds bescheiden doelstellingen. Prof. Linnemann heeft bij de aanvaarding van zijn ambt aan het Instituut voor Sociale Studiën gesproken van het „plan dat heeft gefaald”. Niet alleen bleef de gemiddelde groei achter bij wat men zich als — bescheiden — doel gesteld had, maar ook de verdeling over de verschillende landen was zeer ongelijk. Met name India bleef achter en dat is reeds een land met meer inwoners dan Latijns-Amerika en Afrika samen.

Over de oorzaken van het falen zijn reeds enkele analyses verschenen ¹⁾. Zoals verwacht kon worden, zijn deze oorzaken talrijk en liggen zij zowel bij de ontwikkelingslanden zelf als bij de ontwikkelde landen. Traagheid in het verbeteren van de efficiëntie van regeringsapparaten, tegenwerking van groepen met gevestigde belangen en een soms hopeloos gebrek aan besluitvaardige personen zijn een paar verschijnselen die men in grote delen van de wereld kan constateren. De financiële middelen, overgedragen aan India zijn de helft van wat nuttig had kunnen worden gebruikt ²⁾. Men had dus eigenlijk tweemaal zoveel moeten geven. Er zijn ook toevallige factoren aan het werk geweest, zoals de twee opeenvolgende misoogsten in delen van India, die het beeld van de eerste vijf jaar iets somberder maken dan voor het gehele Decennium kan worden verwacht.

Wij willen echter op de analyse en de schuldvraag hier niet ingaan. In dit artikel zal de nadruk vallen op de activiteiten die, als antwoord op de mislukking, door de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties in beweging zijn gezet en de stand van de uitvoering daarvan. De onbevredigende resultaten van het Ontwikkelingsdecennium

in de streken met structurele werkloosheid te gaan vestigen? Waarom niet opgemerkt dat de bedragen die in de loop van 1967 werden uitgetrokken voor het grootste deel in 1968 zullen worden besteed? Waarom zwijgt de Miljoenennota over de maatregelen ter bevordering van de mobiliteit van de werklozen?

Er zijn nog meer van dit soort punten aan te wijzen. Ik zal mij echter beperken. Het zou gewenst zijn wanneer men een volgend jaar enkele vakmensen op het gebied van de publiciteit en de voorlichting (maar wel binnen de ambtelijke kring) de opdracht zou geven om op deze aspecten te letten. Gezien het vele overleg dat voor het samenstellen van een Miljoenennota nodig is en de vaak korte tijd die beschikbaar is voor de uitwerking van de gedachten waarover men het eens is geworden, is een en ander geen eenvoudige zaak. In zoverre was mijn kritiek niet helemaal billijk in die zin dat de heldere passages (vooral aan het begin van de nota) niet gememoreerd worden. Het is echter wel een belangrijke zaak. Een goede zakelijke en heldere voorlichting is ook in het belang van de democratie.

Haarlem, 2 oktober 1967.

J. W. VAN DER DUSSEN.

E.-S.B. 25-10-1967

(Development Decade, of DD) hebben reeds verleden jaar aanleiding gegeven tot het aannemen, door de Algemene Vergadering, van een tweelingresolutie 2218 A en B (XXI) in welke totstandkoming de Nederlandse delegatie een grote rol heeft gespeeld. In deze resolutie, evenals in de redevoering van de toenmalige Minister zonder Portefeuille, belast met de aangelegenheden betreffende de hulp aan ontwikkelingslanden, Mr. Th. H. Bot, worden twee begrippen behandeld. Het eerste is dat van een Ontwikkelingshandvest; het tweede dat van een ontwikkelingsstrategie. Onder het eerste wordt een document verstaan waarin de rechten en verplichtingen van de leden-landen der V.N. met betrekking tot de ontwikkeling der landen met lage inkomens worden opgesomd. Onder het tweede wordt verstaan het stellen van concrete en veelal cijfermatige doelstellingen en het aangeven van de middelen van internationale en nationale economische politiek die aangewend moeten worden om de doeleinden te bereiken.

Ten aanzien van het Ontwikkelingshandvest werd in de resolutie aan de Secretaris-Generaal gevraagd om een bondig en systematisch overzicht samen te stellen van de verschillende beginselen en richtlijnen voor actie op het gebied van de ontwikkeling, vervat in de resoluties, verklaringen en soortgelijke teksten van de V.N. en hun organen en daarover een voortgangsrapport uit te brengen in de zitting van 1968. Ten aanzien van de ontwikkelingsstrategie werd o.m. aan de Secretaris-Generaal verzocht om in 1969 een voorlopig raam voor een internationale ontwikkelingsstrategie voor de jaren zeventig aan de Algemene Vergadering voor te leggen. De resolutie bracht, als gebruikelijk en begrijpelijk, ook tot uitdrukking dat bij een en ander alle in aanmerking komende organen van het V.N.-stelsel moesten worden geraadpleegd. Zij onderschreef een resolutie van de Economische en Sociale Raad (Ecosoc 1152 (XLI)), waarin in het bijzonder gewag gemaakt wordt van de rol die hierbij de Commissie voor Ontwikkelingsplanning zou moeten spelen.

Deze Commissie heeft zich met name in haar tweede vergadering, in april 1967 te Santiago de Chile, met de materie beziggehouden en daarbij de term Tweede Ontwikkelingsdecennium (DD 2) gebruikt, die (nog) niet is overgenomen door de Ecosoc en de Algemene Vergadering. Voorts werden een aantal beginselen aangeduid die voor het handvest van betekenis kunnen zijn en een aantal typen van doelen genoemd die voor de strategie van het DD 2 van belang zouden kunnen zijn ³⁾. Onder de beginselen is vooral te noemen een gezamenlijke („concerted”) actie van alle landen, onder de doelen de stijging van het inkomen per hoofd van elk ontwikkelingsland met tenminste een bepaald minimum, het voedselverbruik per hoofd, gezondheids- en onderwijsmaatstaven en de werkgelegenheid. De cijfers moeten naar de mening van de Commissie een onderwerp van nadere studie zijn. Daarover hoopt men in de volgende zitting overeenstemming

¹⁾ Bijv. Committee for Development Planning: *Report to the Economic and Social Council on the second session, 10-20 april 1967*, U.N., New York 1967.

²⁾ Bijv. H. B. Chenery: „The Effectiveness of Foreign Assistance” in *Towards a Strategy for Development Co-operation*, Rotterdam University Press, 1967.

³⁾ Zie het in noot 1 genoemde rapport.

te bereiken. Een werkgroep van de Commissie heeft daarover in augustus 1967 te Genève vergaderd en de eigenlijke cijfermatige voorbereiding zal worden verzorgd door het Centrum voor Ontwikkelingsplanning, voorspellingen en beleid van de V.N.

Onder de bij de strategie te betrekken maatregelen worden genoemd: financiële overdrachten („aid”), betere afzetmogelijkheden door vermindering van handelsbelemmeringen en meer inspanning van de ontwikkelingslanden om hun uitvoeren met name van landbouwprodukten te verhogen. De Commissie stelt dan verder dat door de doelen te aanvaarden de leden-landen tevens bepaalde toezeggingen („pledges”) zouden doen, bijv. omtrent de omvang van de te verlenen hulp, of de intensiteit waarmee een politiek van geboorteregeling zou worden toegepast. Ten slotte meent de Commissie dat de jaarlijkse vooruitgang onderwerp van rapportering en bespreking moet zijn, eventueel uitmondend in aanbevelingen tot verdere actie.

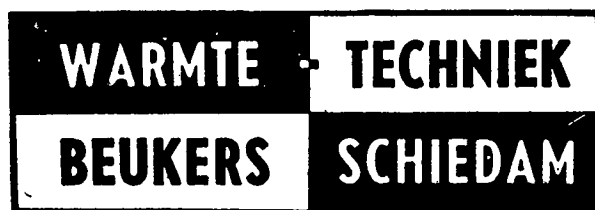
In het toegezegde „Progress Report” van de Secretaris-Generaal aan de Ecosoc wordt een en ander zeer in het kort vermeld en vermeld dat in de sub-commissie van de Administratieve Coördinatie-Commissie deze onderwerpen al ter sprake zijn gebracht ⁴⁾.

DE Nederlandse regering blijft actief in het volgen van de werkzaamheden waartoe zij mede de stoot heeft gegeven. Door haar delegatie is in de thans in zitting zijnde Algemene Vergadering een Memorandum aangeboden dat opnieuw de aandacht op deze voorbereidingen voor DD 2 vestigt, de noodzaak van een duidelijk rooster van werkzaamheden suggereert en enkele meer specifieke denkbeelden in overweging geeft ⁵⁾.

Het Memorandum vestigt allereerst de aandacht op het onderscheid tussen het Ontwikkelingshandvest en de ontwikkelingsstrategie. Dit was door de Commissie voor Ontwikkelingsplanning niet duidelijk gezien en had tot een kleine verwarring geleid. Intussen is deze verwarring reeds uit de wereld. Er wordt vervolgens beklemtoond dat het niet moet blijven bij het opsommen van reeds vroeger uitgesproken beginselen, doch dat de voortdurende intensivering van de internationale samenwerking ook tot uitdrukking moet komen. Voorts wordt gewezen op een noodzakelijke aansluiting bij een verwachte verklaring over sociale ontwikkeling. De gedachte van een internationale ontwikkelingsstrategie heeft aan belang gewonnen door het krachtige pleidooi daarvoor van de Secretaris-Generaal van UNCTAD, Dr. Prebisch, in de Economische en Sociale Raad op 18 juli 1967.

Het Memorandum van de Nederlandse delegatie wijst er vervolgens op, welk een omvangrijke taak gelegen is in de formulering van het voorlopig raam van een internationale ontwikkelingsstrategie. Daarbij is de formulering van kwantitatieve doelstellingen, ofschoon belangrijk, slechts een deel. Er moeten vooral maatregelen worden aangegeven die moeten worden genomen door internationale organisaties zowel als door individuele landen, rijke en arme. Er worden in dit verband een aantal onderwerpen opgesomd die ter sprake zouden moeten worden gebracht. De lijst is belangrijk genoeg om haar hier in haar geheel te laten volgen:

1. periodieke bepaling van de noodzakelijke middelen op grond van nationale ontwikkelingsplannen;
2. het stellen en periodiek herzien van doelen voor de economische en sociale ontwikkeling van afzonderlijke landen en van landengroepen;

(I.M.)

3. bepaling van de aard en omvang van de buitenlandse hulp, financiële en andere, te verlenen door afzonderlijke landen en via internationale organisaties;
4. coördinatie van de inspanningen, om de doelen, in samenwerking met internationale organisaties, te bereiken;
5. integratie van de programma's van het V.N.-stelsel en aanpassing ervan aan de nationale behoeften;
6. ontwikkeling van regionale integratie;
7. ontwikkeling van de economische en sociale wereldsituatie in de richting van een optimale internationale arbeidsdeling;
8. periodiek onderzoek van de resultaten en de verichte inspanningen.

Wij geloven dat in het bijzonder punt 5 beter moet worden aangevat dan voor het Eerste Ontwikkelingsdecennium. Er was toen slechts sprake van een wat losse verzameling van doelen op verschillend terrein. Thans wordt een poging ondernomen om deze doelen op elkaar af te stemmen, bijv. het landbouwplan van de F.A.O. op de algemene doelstellingen inzake groei. Ook punt 6 wordt met de dag belangrijker: een aantal landen is te klein om tot bloei te komen zonder een nauwe samenwerking in groter verband.

Er wordt in het Memorandum voorts terecht aan herinnerd dat een mobilisatie van de publieke opinie voor steun van alle volken nodig zal zijn. Dit spreekt te meer nu er een malaise is in de opvattingen binnen de grote Angelsaksische landen. De initiatieven van o.m. de kerken kunnen er toe bijdragen dat vóór 1969 een positievere instelling wordt bereikt. De kwaliteit van het „indicatieve wereldplan” dat toch eigenlijk met dit alles wordt geïntroduceerd, zal moeten helpen, om de redelijkheid van een intensievere samenwerking aan te tonen. De hoofdzak is inderdaad dat wij zonder duidelijke toezeggingen van alle betrokken landen om een bepaalde bijdrage te leveren en een controle op de naleving daarvan er niet zullen komen. Wij leven nu eenmaal in dezelfde wereld en moeten daarvan de organisatorische consequenties aanvaarden.

's-Gravenhage.

J. TINBERGEN.

⁴⁾ U.N. Economic and Social Council: *U.N. Development Decade, Preparatory Work for the Second Development Decade; Progress Report of the Secretary General (E/4376)*.

⁵⁾ U.N. General Assembly: *U.N. Development Decade, Memorandum submitted by the Netherlands, A/C.2/235, 2 oktober 1967.*

Enige opmerkingen over het rapport van de Commissie Ordelijk Economisch Verkeer*

HET is bekend, dat de Nederlandse juridische wereld in haar algemeenheid geen voorstandster is van een speciale wettelijke regeling op het punt van de oneerlijke — of zo men wil ongeoorloofde of ontoelaatbare — mededinging. Dat is nog maar enkele jaren geleden weer eens duidelijk gebleken, toen in de op 28 juni 1963 gehouden vergadering van de Nederlandse Juristenvereniging met grote meerderheid van stemmen ontkenkend werd geantwoord op de vraag of naast de algemene bepaling over de onrechtmatige daad een regeling betreffende de ongeoorloofde mededinging zou dienen te worden vastgesteld, waarin een speciale omschrijving van ongeoorloofde mededinging in het algemeen zou worden opgenomen en/of een aantal gevallen van ongeoorloofde mededinging zou worden omschreven. Klaarblijkelijk gevoelt men zich bij het vertrouwde art. 1401 B.W. met de daaraan door de rechter gegeven uitleg redelijk goed thuis en heeft men aan een ander onderkomen voorlopig nog geen behoefte.

Een geheel andere mening toegedaan daarentegen is de handeldrijvende middenstand. Geconfronteerd met een door de snelle ontwikkeling der distributietechnieken steeds feller wordende concurrentie is zij met de bestaande situatie allermint tevreden en wenst zij, naar de formulering van Prof. Mr. J. M. Polak in het in 1962 door de toen 60-jarige Koninklijke Nederlandse Middenstandsbond uitgegeven Gedenkboek: *Middenstand en Maatschappij*, een algemene regeling van de onbetamelijke mededinging. Als eerste stap op de weg daartoe bepleitte Polak de instelling van een breed samengestelde staatscommissie, die het vraagstuk in studie zou moeten nemen.

Moet men de juristen, althans in meerderheid, conservatief noemen en de middenstanders progressief? Wij willen op dit punt geen partij kiezen doch wel signaleren, dat het er in 1964, twee jaar na de oproep van Polak, op ging lijken alsof de middenstand het van het juristen-domein zou gaan winnen. In december 1964 immers stelde de toenmalige Staatssecretaris van Economische Zaken, Drs. J. A. Bakker, in overleg met de Minister van Justitie, een commissie in, genaamd Commissie Ordelijk Economisch Verkeer, met de opdracht om, zoals het enigszins wijdlopieg werd geformuleerd, na te gaan of de huidige wetgeving ter bevordering van het ordelijk economisch verkeer onder de tegenwoordige omstandigheden en bij de in de naaste toekomst te verwachten ontwikkelingen op economisch-maatschappelijk terrein voldoende mogelijkheden biedt het ordelijk economisch verkeer te waarborgen.

Onordelijk economisch verkeer of oneerlijke concurrentie?

Was dit nu echter wel de door Prof. Polak bedoelde staatscommissie ter voorbereiding van een nieuwe wettelijke regeling van de onbetamelijke mededinging? Zo op het eerste gezicht, hoewel Prof. Polak zelf toetrad, niet. In de eerste plaats was de commissie allermint breed samengesteld. Zij bestond uit een vijftal hoogleraren in de economische en juridische wetenschappen — voorzitter werd Prof. Dr. J. Zijlstra — zomede uit enige deskundigen op het terrein van middenstandsvraagstukken en middenstandspolitiek. Voorts waren aan de commissie toegevoegd enkele ambtelijke vertegenwoordigers van de Ministers van Economische Zaken en van Justitie. Geen representanten dus van industrie en consumenten, zoals Prof. Polak had voorgesteld. Beide categorieën hebben na de publikatie van de instelling van de commissie wel pogingen aangewend daarin te worden opgenomen doch hun verzoek is afgewezen.

In de tweede plaats wees de door de Staatssecretaris aan de commissie gegeven opdracht in enigszins andere richting. Daarin werd namelijk gesproken van bestudering en toetsing van de huidige wetgeving ter bevordering van „het ordelijk economisch verkeer”. Dit lijkt iets anders te zijn dan het terrein dat wordt aangeduid met de begrippen oneerlijke, ongeoorloofde of onbetamelijke mededinging. Van de departementale juristen mag immers worden aangenomen, dat zij deze specifieke formulering niet zonder reden hebben gekozen.

Toch wordt men op dit punt weer wat onzeker, wanneer men kennis neemt van de rede, waarmede Staatssecretaris Bakker de commissie heeft geïnstalleerd. Direct bij de aanvang reeds geeft hij te kennen dat, wanneer men spreekt over een wetgeving ter bevordering van het ordelijk economisch verkeer, men daarmee een terrein betreedt, dat men ook van andere zijde kan benaderen door te spreken over een wetgeving ter bestrijding van de oneerlijke concurrentie. En even verder zegt de Staatssecretaris, dat hij „liever” spreekt over de bevordering van het ordelijk economisch verkeer dan over de bestrijding van de oneerlijke concurrentie. „*Werkelijk* oneerlijke concurrentie in de strikte zin des woords”, zo voegt hij daaraan toe, „dient strafbaar te zijn in de algemene strafwetgeving,

* Een aantal andere aspecten van dit rapport werd behandeld door Mr. O. Leyendekkers in *E.-S.B.* van 16 augustus jl., blz. 815-818. Red.

(I.M.)

§ NV. SLAVENBURG'S BANK §

terwijl de civielrechtelijke gevolgen in het algemeen burgerlijk recht dienen te worden geregeld. Bij het begrip „oneerlijk” denkt men echter daarnaast ook aan handelingen, die niet passen in een goed lopend economisch verkeer en aan handelingen die, zonder direct als werkelijk oneerlijk strafbaar te zijn, toch eigenlijk niet zouden moeten voorkomen. De eventuele regelingen ter bestrijding van *dit* soort oneerlijke concurrentie passen geheel in het begrip bevordering van het ordelijk economisch verkeer, zoals ik dit thans zou willen opvatten”.

Zoals men ziet is er in deze redenering dus eigenlijk toch niet zo heel veel verschil tussen onordelijk economisch verkeer en oneerlijke concurrentie. Onordelijk economisch verkeer is een „soort” oneerlijke concurrentie. Een species dus van het genus oneerlijke concurrentie maar dan niet, zoals het genus, strafbaar? Dit laatste klinkt weer weinig aannemelijk en men zou eerder het omgekeerde verwachten. De zaak wordt er niet duidelijker op.

Ter nadere adstructie van zijn betoog verdiept de Staatssecretaris zich vervolgens in de historie. Hij constateert dan, dat de wens naar een algemene wetgeving ter bevordering van het ordelijk economisch verkeer in het bijzonder in de jaren dertig is opgekomen en gaat na welke regelingen op dit terrein sedertdien zijn tot stand gekomen. Voorop staat hierbij de Wet op het algemeen verbindend en onverbindend verklaren van ondernemersovereenkomsten (de latere Wet economische mededinging). Voorts worden nog genoemd de wetgeving op de p.b.o. en enige meer beperkte wettelijke regelingen op het terrein van de detailhandel, zoals de Winkelsluitingswet, de Uitverkopenwet en de Cadeauwet. Dit overzicht culmineert dan in de vraagstelling of deze bestaande wetgeving in de te verwachten ontwikkelingen voldoende ruimte tot optreden zal geven tegen mogelijke ontsparingen, die leiden tot nationaal-economisch verlies en die voor het individu zeer onrechtvaardige gevolgen kunnen hebben.

Het kan moeilijk worden gezegd, dat dit historisch overzicht bijdraagt tot verheldering van het nog steeds zwevende begrip „ordelijk economisch verkeer”. Werd dit laatste eerst tamelijk beperkt omlijnd als een „soort” oneerlijke concurrentie, thans wordt het geplaatst in het wijde kader van de ordening van het economisch leven en omvat het o.m. de Wet economische mededinging en de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie.

Een regeling t.b.v. het midden- en kleinbedrijf

Het is duidelijk, dat op deze zeer uiteenlopende aanzetten tot definiëring van het begrip ordelijk economisch verkeer ten slotte, om tot een enigszins hanteerbare vraagstelling aan de commissie te komen, een min of meer willekeurige afpaling van het onderwerp moest volgen. Dit was dan ook het geval. Wanneer de Staatssecretaris namelijk ten slotte komt tot de vraagstelling of de bestaande wettelijke maatregelen, die onder het Ministerie van Economische Zaken ressorteren, voldoende mogelijkheden bieden om het ordelijk economisch verkeer te waarborgen, noemt hij als specimina van deze wetgeving de Cadeauwet, de Winkelsluitingswet en de Uitverkopenwet en iets

meer terzijde de Vestigingswet en de Warenwet. Verdwenen zijn de Wet economische mededinging en de p.b.o.-wetgeving. De nadruk valt thans op de regelingen, die in de eerste plaats van betekenis zijn voor het midden- en kleinbedrijf.

Dit is ook het geval, wanneer de Staatssecretaris spreekt over enkele nieuwe elementen, die wellicht aan de bestaande wetgeving zouden kunnen worden toegevoegd. Hij noemt dan o.m. het vraagstuk van de vaststelling van minimum prijzen, het geven van voorschriften op het terrein van leverings- en betalingsvoorwaarden en de problematiek die door enige nieuwe systemen van verkoopbevordering wordt opgeroepen. Weliswaar zegt de Staatssecretaris uitdrukkelijk, dat zijn vraagstelling niet uitsluitend wettelijke regelingen ten behoeve van het midden- en kleinbedrijf omvat, maar dit neemt niet weg, dat in feite daarop toch de nadruk valt.

De conclusie ligt voor de hand: het gaat bij de adviesaanvraag om het vinden van een nieuwe grondslag voor een wettelijke regeling ter wering van ontoelaatbare of onbetamelijke concurrentiemethoden met name in het midden- en kleinbedrijf. Dit is een zeer oorbare en in het licht van de huidige situatie zeer begrijpelijke doelstelling. Het is echter de vraag of het begrip „ordelijk economisch verkeer” daartoe kan dienen. De installatierede van Staatssecretaris Bakker wekt op dit punt geen hoge verwachtingen.

Het antwoord van de commissie

Welk antwoord heeft de commissie nu aan de Staatssecretaris gegeven? De oorspronkelijke voorzitter Prof. Zijlstra — na zijn benoeming tot Minister-President opgevolgd door Prof. Mr. W. J. Slagter — gaf in zijn beantwoording van de installatierede van de staatssecretaris reeds direct te kennen, dat het begrip „ordelijk economisch verkeer” hem nog niet geheel duidelijk voor ogen stond. Hij beperkte zich voorlopig tot een herhaling van de omschrijving, die hij bij de parlementaire behandeling van de Cadeauwet aan dit een jaar tevoren door hemzelf, in de Middenstandsnota 1954, geïntroduceerde begrip had gegeven, nl. dat ordelijk economisch verkeer is een economisch verkeer dat een gezonde ontplooiing van de bedrijvigheid bevordert en productie- en prestatieverhogend werkt. Hij had daaraan nog kunnen toevoegen de verhelderende opmerking, die hij toen in de Eerste Kamer maakte: het begrip ordelijk economisch verkeer kan men niet in abstracto definiëren om te zien wat er wel en wat er niet onder valt. Het is meer een typering dan een criterium; het is het sluitstuk van een redenering.

Thans, meer dan 10 jaar later, opnieuw met het begrip geconfronteerd, hield Prof. Zijlstra weer een slag om de arm. In aansluiting aan de suggestie van de staatssecretaris tot coördinering van enkele bestaande wetten in een nieuwe algemene wettelijke regeling kwalificeerde hij zulks als groepering van deze wetten rond een „eventueel” te formuleren inhoud van het begrip ordelijk economisch verkeer.

De commissie zelf daarentegen heeft de koe bij de horens

(I.M.)

Uw reserves deskundig belegd: aandelen

gevat. Zij is in haar kortgeleden verschenen rapport tot de conclusie gekomen, dat er naast de bestaande Wet economische mededinging plaats is voor een nieuwe wettelijke regeling „omtrent de bevordering van het ordelijk economisch verkeer”. Volkomen terecht — en zij opent daarmee haar rapport — achtte zij het derhalve van groot belang te komen tot een zo duidelijk mogelijke omschrijving van hetgeen onder dit begrip moet worden verstaan. Daartoe begint de commissie met een scherp onderscheid te maken tussen het begrip onordelijk enerzijds en begrippen als oneerlijk, onbetamelijk en onbehoorlijk anderzijds. Behoorlijkeitsnormen zijn, zo zegt zij, in beginsel op de moraal gebaseerde normen. Normen betreffende het ordelijk handelen zijn niet op de moraal gebaseerd. Overtreding van behoorlijkeitsnormen kan men civielrechtelijk of strafrechtelijk treffen, zonder dat deze normen zelf expliciet in de wetgeving zijn gesteld. Ordelijkheidsnormen daarentegen dienen uitdrukkelijk en duidelijk te worden gesteld wil men aan hun niet-inachtneming juridische consequenties kunnen verbinden.

Na dit, volkomen juiste, onderscheid te hebben gemaakt, gaat de commissie over tot definiëring van het begrip ordelijk economisch verkeer. Zij wil onder ordelijk economisch verkeer verstaan „zodanige gedragingen van de economische subjecten, dat de gezonde mededinging wordt bevorderd, respectievelijk niet wordt belemmerd”. Deze omschrijving vereist dus bovendien nog een definitie van het begrip gezonde mededinging. Openhartig deelt de commissie mede, dat zij er niet in geslaagd is een definitie te geven, die al haar leden geheel bevredigt. Zij wil echter de volgende definitie aanhouden: gezonde mededinging is die actieve rivaliteit tussen ondernemingen, die de economische expansie dient dan wel de economische stagnatie bestrijdt.

Komt men met deze definities nu één stap verder? Het wil mij voorkomen van niet. De commissie heeft haar best gedaan doch is er niet in geslaagd een zodanige omschrijving te geven dat men nu op basis daarvan ook maar bij benadering zou kunnen aangeven wat wel en wat niet ordelijk is.

Moet de wetgever aan deze definities het richtsnoer ontleenen om vast te stellen wat in concreto als ordelijk of als onordelijk, dus als toegelaten of als niet toegelaten, moet worden aangemerkt? Het is duidelijk, waarom dit niet zal gaan: orde is een leeg begrip, een huls zonder inhoud. Enkele handhaving van de orde, dat heeft Amsterdam ons de laatste jaren weer geleerd, lost geen enkel probleem op. De commissie weet dit eigenlijk zelf ook. Zou men aan het overtreden van niet wettelijk gespecificeerde ordelijkheidsnormen juridische consequenties verbinden dan zouden de justitiabelen een verantwoordelijkheid opgelegd krijgen, die zij bezwaarlijk kunnen dragen, zo luidt een van haar uitspraken. Bij de verdere uitwerking van haar voorstellen heeft zij zich echter niet aan dit juiste richtsnoer gehouden. En wel in twee opzichten niet.

In de eerste plaats wil zij toch materieel een terrein van het ordelijk economisch verkeer afbakenen, waarvoor dan

een nieuwe algemene wet op het ordelijk economisch verkeer tot stand zal moeten komen. Hier wordt ordelijk economisch verkeer dus duidelijk opgevat als een bepaalde entiteit en niet meer als een typering, zoals Prof. Zijlstra in 1955 nog wilde. Ook het voortdurende, in het zinsverband soms wat irriterende, gebruik van het bepalend lidwoord het, wanneer zij het over ordelijk economisch verkeer heeft, wijst in die richting.

Aangezien ordelijk economisch verkeer echter een leeg begrip blijft, gelukt het de commissie uiteraard niet met behulp daarvan de grenspalen uit te zetten. In feite vericht zij de afbakening nu door onder het begrip ordelijk economisch verkeer te brengen enige reeds bestaande wettelijke regelingen zomede enkele bestaande praktijken, waarvan het gemeenschappelijk kenmerk is, dat zij momenteel in de distributiesector actuele en sterk omstreden kwesties opwerpen. De lege huls wordt eenvoudig volgestopt.

De bestaande wettelijke regelingen zijn de Wet beperking cadeaustelsel, de Uitverkopenwet 1956 en de Winkelsluitingswet 1951. Met de bestaande praktijken heeft de commissie op het oog kortingstelsels, gezamenlijke inkoop door personeelsverenigingen e.d., bijbetalingssystemen, prijsacties van tijdelijke aard op een lokale of regionale markt met de kennelijke bedoeling dan wel het redelijkerwijs te verwachten gevolg dat concurrenten worden uitgeschakeld en de prijzen vervolgens weer worden verhoogd, aanbidding van lokartikelen en misleidende mededelingen in reclameboodschappen.

Aan al deze onderwerpen wijdt de commissie zeer lezenswaardige beschouwingen en de daarin door haar geformuleerde voorstellen tot wijziging of invoering van wettelijke regelingen zijn zeker waard ernstig bestudeerd en in overweging genomen te worden. Zij slaagt er echter, naar het mij voorkomt, niet in aannemelijk te maken, dat een overkoepeling door het begrip ordelijk economisch verkeer verhelderend zou werken of bij de uitwerking van de regelingen van enige betekenis zou zijn. Wat voor nut zou het ook kunnen hebben twee zo uiteenlopende regelingen als de Cadeauwet en de Uitverkopenwet in één wet op het ordelijk economisch verkeer onder te brengen? Zou daarmee iets worden gewonnen? In feite zouden het twee afzonderlijke regelingen blijven elk met eigen uitgangspunten en doelstellingen doch nu omgevormd tot onderdelen of uitvoeringsbesluiten van een wet met het inhoudloze motto ordelijk economisch verkeer.

MAAR goed, bij deze samenvoeging zou men zich nog kunnen neerleggen, omdat zij weliswaar weinig voordelen doch anderzijds waarschijnlijk ook weinig nadelen zou hebben. Ernstiger bezwaar heb ik tegen de voorstellen van de commissie op het punt van de praktische realisatie van de immers ook naar haar mening om een inhoud vragende norm ordelijk economisch verkeer.

Een handeling kan pas als onordelijk worden gekwalificeerd en als zodanig strafbaar worden gesteld, wanneer een concreet gestelde norm is overtreden, zo luidt een van

(I.M.)

VEREENIGD BEZIT VAN 1894

de basisuitspraken van de commissie. In aansluiting aan de Wet economische mededinging stelt zij nu voor hierbij te onderscheiden tussen het stellen van op een individueel geval gerichte casuïstische regelen enerzijds en tot een ieder gerichte generieke regelen anderzijds. Het uitvoerdigen van de generieke regelen zou dienen te geschieden door de Kroon in de vorm van Algemene Maatregelen van Bestuur. Het stellen van regelen in individuele gevallen; het geven van aanwijzingen dus aan individuele natuurlijke of rechtspersonen, zou de commissie daarentegen willen opgedragen zien aan een volledig onafhankelijke instantie, nl. de rechter. Zij denkt hierbij dan speciaal aan de door de Commissie Herziening van het Ondernemingsrecht (de commissie-Verdam) voorgestelde Ondernemingskamer bij het Gerechtshof te Amsterdam, eventueel uitgebreid met twee deskundigen op het gebied van de mededinging.

In beide gevallen zouden de te stellen regelen naar de mening van de commissie de volgende inhoud kunnen hebben:

- het verklaren, dat een bepaalde gedraging het ordelijk economisch verkeer schaadt, met eventuele publikatie van deze uitspraak, zonder dat een nadere aanwijzing wordt gegeven met betrekking tot het in de toekomst te volgen gedrag;
- het geven van een aanwijzing, dat men zich van bepaalde gedragingen dient te onthouden;
- het geven van een aanwijzing, dat men een bepaalde gedragwijze uitsluitend mag volgen, indien aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan;
- het geven van een aanwijzing, dat men bij bepaalde handelstransacties een bepaalde gedragwijze moet volgen.

Het wil mij voorkomen, dat de rechter hiermede voor een onmogelijke taak wordt gesteld. Hij zal namelijk in concrete gevallen inhoud moeten geven aan het volstrekt lege begrip ordelijk economisch verkeer. Ongetwijfeld kan de rechter algemene begrippen toepassen op bijzondere casusposities. In feite is dat de essentie van zijn taak. Maar dan moeten de algemene begrippen spreken. Wanneer de wet zwijgt — en dat doet zij wanneer zij de loze formule ordelijk economisch verkeer bezigt — dan kan ook de rechter niet spreken. Doet hij het toch, dat is dat een gevaarlijke zaak, want dan worden zijn beslissingen in feite beleidsbeslissingen zonder dat hij als beleidsinstantie ter verantwoording kan worden geroepen. De algemene begrippen, die de wettelijke basis voor beslissingen van de rechter vormen, dienen ook voor de justitiabelen interpretabel te zijn. Wanneer zij dit — zoals hier naar de eigen woorden van de commissie — niet zijn, dan mag de toepassing niet aan de rechter worden toevertrouwd.

Resumerende meen ik het volgende te mogen stellen. Het begrip ordelijk economisch verkeer is ondeugdelijk om daarop wettelijke maatregelen ter wering van oneerlijke of met goed koopmansgebruik minder verenigbare concurrentiemethoden te baseren en zeker om het te bezigen als grondslag voor door de rechter in incidentele gevallen te geven aanwijzingen. Wil de overheid op dit terrein met algemene, ook door de rechter toe te passen, begrippen werken, dan zullen deze een zodanige inhoud moeten hebben, dat zij voor uitleg door de belanghebbenden vatbaar zijn.

Amsterdam.

Mr. P. VAN BREDA.

Hoe verder me

DE komende toewijzing van concessies voor aardgas en aardolie op het vasteland in Nederland maakt het noodzakelijk dat we ons bezinnen op de mogelijke voorwaarden die hierbij door de regering aan de oliemaatschappijen zullen worden gesteld. Over deze voorwaarden is weinig bekend, maar door de jarenlange behandeling van de Mijnwet Continentaal Plat en de nadere regeling die hierop gevolgd is, kunnen we ons wel een beeld vormen van de richting waarin zich het beleid zal bewegen.

In de Nota van Toelichting bij het Besluit tot uitvoering van de Mijnwet Continentaal Plat (Stb. 24, blz. 80) heeft Minister J. A. Bakker het volgende vastgelegd:

„Ten aanzien van de vraag op welke wijze de Staat de verste inkomsten zal verkrijgen en op welk niveau deze moeten liggen zij erop gewezen, dat in geval van winning van aardgas uit aardgasvoorkomens de ondergetekende van oordeel is dat in beginsel geen hoger staatsaandeel in de winst moet worden geëist dan dat wat thans geldt voor de concessie 'Groningen'. In dit verband moge worden opgemerkt, dat de kosten van opsporing en winning op het continentaal plat hoger zullen zijn dan die op het vaste land. Voorts moet in aanmerking worden genomen, dat een winningsvergunning zal gelden voor een oppervlakte, die belangrijk kleiner is dan de omvang van het Slochterenveld”.

Gezien het feit dat de thans op land aangevraagde concessies van dezelfde orde van grootte of groter zijn dan de blokken op het continentaal plateau en de kosten van opsporing en winning geringer worden geacht op land, kan men verwachten dat het staatsaandeel bij de concessies te land groter zal zijn dan thans het geval is op het continentaal plateau. Dit betekent dat men kan verwachten dat de voorwaarden te land zullen lijken op het voorstel dat tijdens het Kabinet-Cals werd voorbereid als Besluit ter uitvoering van de Mijnwet Continentaal Plat.

Om de voorwaarden te land te analyseren, is het dus van groot belang eerst tot een duidelijke evaluatie te komen van de wijze waarop het Kabinet-Cals en het Interimkabinet-Zijlstra de Mijnwet Continentaal Plat wensten te regelen. We zullen daartoe de inkomsten en uitgaven van een imaginair aardgasvoorkomen voor de beide regelingen bestuderen. Het voorstel dat het Kabinet-Cals had willen doen tot regeling van de Mijnwet Continentaal Plat zullen we in het vervolg aanduiden met de „Regeling Cals” en de regeling zoals die is opgesteld door het Interimkabinet-Zijlstra met de „Regeling Zijlstra”.

Hier volgt een kort overzicht van de twee regelingen:

	Regeling Cals	Regeling Zijlstra
Vennootschapsbelasting	ca. 43 pCt.	ca. 43 pCt.
Forfaitaire aftrek gebaseerd op	10 pCt. bruto inkom	10 pCt. bedrijfskosten
Staatsparticipatie	50 pCt.	40 pCt.
Royalty bij staatsparticipatie en 1 mrd. m ³ per jaar	1,50 pCt.	2,25 pCt.

Een imaginair aardgasvoorkomen

In 1965 is een oliemaatschappij begonnen met een zeer uitgebreid onderzoek op het Nederlandse gedeelte van de Noordzee. In 1968 krijgt deze maatschappij — na het indienen van een verzoek daartoe — drie blokken toegewezen waarover een bonus moet worden betaald alsmede een jaarlijks oppervlakterecht. In deze blokkengroep worden nog in dat zelfde jaar exploratieboringen gezet.

het „droge” mijnbouwbeleid?

Een aardgasvoorkomen wordt in twee blokken aange-
toond.

De Staat besluit tot participatie. In 1969 en 1970 wordt het voorkomen ontwikkeld en de produktie-apparatuur geïnstalleerd. Eind 1970 wordt het niet produktieve blok afgestoten. De produktie begint in 1971 en bedraagt 1 mrd. m³ per jaar. Een contract voor twintig jaar kan worden afgesloten met een constante jaarlijkse produktie. Er worden geen uitbreidingsprogramma's uitgevoerd als het veld eenmaal produceert. Kosten en opbrengsten worden berekend vanaf het punt waar het gas de pijplijn ingaat.

We stellen de totale opbrengst in twintig jaar op 100 eenheden. We nemen aan dat de totale kosten 24,19 eenheden bedragen ¹⁾. Deze kosten kunnen worden verdeeld in 10,89 eenheden voor kapitaallasten en 13,30 eenheden voor produktiekosten. De kapitaallasten zijn als volgt verdeeld:

Periode 1965-1968: exploratie	0,81 eenh.
Periode 1969-1970: ontwikkeling en installatie	9,48 eenh.
Periode 1971-1990: reparatie en verbetering ..	0,60 eenh.
totaal	10,89 eenh.

Bij een staatsparticipatie van 50 pCt. dragen Staat en vergunninghouder allebei 5,45 eenheden van deze lasten. Bij een participatie van 40 pCt. betaalt de Staat 4,36 eenheden en de vergunninghouder 6,53 eenheden. We nemen aan dat beide partijen het gedeelte waarvoor ze deelnemen in de N.V. financieren.

De werkelijke druk van de vennootschapsbelasting wordt op het ogenblik geschat op 43 pCt. Het is echter te betwijfelen of deze belastingdruk tot 1990 op deze hoogte gehandhaafd zal blijven. De belasting wordt in het hieronder bestudeerde model berekend als 48 pCt. van het bruto inkomen voor de jaren 1965 en 1966 en daarna 50 pCt. Bij de onderstaande berekeningen wordt geen rekening gehouden met de forfaitaire aftrek, omdat het de vraag is of deze voor de regelingen op het vasteland gehandhaafd zal blijven. Wil men dus een evaluatie van de situatie zoals deze zich op het continentaal plat zou voordoen dan moet men zich realiseren dat het verschil tussen de Regeling Zijlstra en de Regeling Cals iets kleiner zou zijn dan hier het geval is, omdat de bedrijfskosten relatief laag zijn en het bruto inkomen relatief hoog.

Wijze van beoordeling der investeringen

Men kan bij het beoordelen van de investeringen uitgaan van verschillende criteria:

1. De totale omvang van de inkomsten en uitgaven.
2. De rentabiliteit van de investeringen.
3. De rentabiliteit van de investeringen berekend volgens de „discounted cash flow”-methode ²⁾.
4. De risicofactor.

Ad. 1. Beoordeling volgens de totale omvang van de inkomsten en uitgaven is voor de oliemaatschappijen slechts van belang om investeringen van verschillende orden van grootte van elkaar te scheiden. Bij projecten van ongeveer gelijke omvang heeft dit criterium weinig waarde. Voor de Staat is dit criterium belangrijk omdat de inkomsten en uitgaven deel uitmaken van het staatsbudget.

Een grote omvang van toekomstige staatsinkomsten wordt over het algemeen van groot belang geacht zolang deze worden verkregen onder een redelijke rentabiliteit.

Ad. 2. De rentabiliteit wordt betekend door de netto inkomsten te delen door het totale geïnvesteerde kapitaal en te vermenigvuldigen met 100 pCt. Dit getal drukt dan het netto inkomen uit in procenten van het kapitaal. Deze vorm van rentabiliteit wordt op het ogenblik niet erg belangrijk meer gevonden. Het wordt hierbij namelijk niet duidelijk op welke tijdstippen deze opbrengsten en uitgaven geschieden. Het spreekt vanzelf dat een hoge rentabiliteit gunstig is bij de beoordeling van verschillende projecten.

Ad. 3. Bij de rentabiliteit van de investeringen berekend volgens de „discounted cash flow”-methode verdisconteert men alle inkomsten en uitgaven gedurende de hele periode van het project volgens de regels van de samengestelde interest. In ons geval is een nominaal disconto van 9 pCt. gebruikt. Men deelt ten slotte het zo verkregen verdisconteerde netto inkomen door de verdisconteerde kapitaallasten en vermenigvuldigt de uitkomst met 100 pCt.

Een voordeel van deze methode is dat de „present value” van de inkomsten en uitgaven hoger is naarmate deze op een eerder tijdstip plaatsvinden. Een hoge verdisconteerde rentabiliteit is voor de maatschappijen een belangrijk criterium. Ook de Staat zal bij het selecteren van mogelijke staatsparticipatieprojecten met dit criterium ernstig rekening moeten houden. Het criterium verliest echter voor de Staat zijn waarde als in het algemeen moet worden bepaald of de Staat al dan niet participeert. Uitgaven voor andere zaken, zoals die met sociale, culturele of militaire doelstellingen, worden immers op geheel andere criteria beoordeeld, zodat een rentabiliteitsvergelijking geen zin heeft.

Ad 4. De risicofactor heeft hier niets te maken met het normale ondernemersrisico. Het gaat om een risico dat geologisch wordt bepaald. Naarmate geologen de kans groter schatten dat een bepaalde commerciële voorraad aanwezig is, zal het voor de maatschappijen aantrekkelijker worden te exploreren.

Deze risicofactor kan op eenvoudige wijze in rekening worden gebracht. Stel het geval dat de geologen de kans dat een gewenste commerciële voorraad wordt aangetroffen 1 : 3 schatten. Dit betekent dat men aanneemt dat één van de drie exploratieprojecten succes heeft. Men kan dan bekijken of de inkomsten uit de eventueel te vinden reserve voldoende zijn om drie exploratieprojecten te betalen.

¹⁾ De hier genoemde eenheden zijn gebaseerd op de kosten van een bestaand „offshore” aardgasveld. Dit veld bevindt zich echter niet in het Noordzee-gebied, zodat de hier genoemde kosten niet mogen worden beschouwd als representatief voor een aardgasvoorkomen van deze omvang in het Noordzee-gebied. De getallen zijn echter wel bruikbaar voor een analyse als in dit artikel. Op de Noordzee moeten de kosten ongeveer op 20 eenheden worden geschat voor de goede velden en op 45 eenheden voor de marginale velden.

²⁾ In de aardolie-industrie worden ook de zgn. „pay out time” en de „average annual earning power” van belang geacht. Bij de voorbereiding van dit artikel werden hierover eveneens berekeningen gemaakt. Zij voegen echter niet veel inzicht toe aan hetgeen reeds uit criterium 3 kan worden afgeleid. We zullen deze criteria dan ook niet bespreken.

Totale omvang van inkomsten en uitgaven

TABEL 1.

(Alle bedragen in eenheden; totale opbrengst = 100)

	Regeling Zijlstra		Regeling Cals		Voorstel	
Opbrengst	100,00		100,00		100,00	
Royalty	2,25	2,25	1,50	1,50	2,25	2,25
Opbrengst - royalty	97,75		98,50		97,75	
Kosten voor vergunninghouder	14,51		12,10		12,10	
Kosten voor Staat	9,68		12,10		12,10	
Totale kosten	24,19		24,19		24,19	
Bruto inkomen N.V.	73,56		74,31		73,56	
Vennootschapsbelasting	36,79	36,79	37,16	37,16	36,79	36,79
Netto inkomen N.V.	36,77		37,15		36,77	
Netto inkomen vergunninghouder	22,06		18,58		18,39	
Staatsinkomen uit N.V.	14,71		18,58		18,39	
Totale staatsinkomen	53,75		57,24		57,43	

TABEL 2.

Rentabiliteit voor de vergunninghouder

(De niet verdisconteerde rentabiliteit van het geïnvesteerde kapitaal, uitgedrukt in procenten van dat kapitaal, voor verschillende risicofactoren)

Risicofactor	Regeling Zijlstra	Regeling Cals	Voorstel
1 : 1	337	341	337
1 : 2	300	297	294
1 : 3	270	263	260
1 : 4	246	236	233
1 : 5	226	214	212

TABEL 3.

Verdisconteerde rentabiliteit voor de vergunninghouder

(De verdisconteerde rentabiliteit van het geïnvesteerde kapitaal, uitgedrukt in procenten van dat kapitaal, voor verschillende risicofactoren. De berekening werd gemaakt volgens de „discounted cash flow“-methode met een disconto van 9 pCt.)

Risicofactor	Regeling Zijlstra	Regeling Cals	Voorstel
1 : 1	116	117	131
1 : 2	93	90	102
1 : 3	75	70	81
1 : 4	61	55	64
1 : 5	50	43	52

N.B. De rentabiliteiten voor de Staat zijn gelijk aan die vermeld onder de risicofactor 1 : 1, behalve onder „Voorstel“ bij de verdisconteerde rentabiliteit waar de rentabiliteit voor de Staat 101 pCt. zou bedragen.

De exploratiekosten bedroegen in ons geval 0,81 eenheden. Men kan dit bedrag dus twee keer bij de reeds berekende eigen exploratiekosten optellen en vervolgens bepalen of het project rendabel is. De risicofactor is alleen van belang voor de maatschappijen. De Staat participeert pas als een belangrijke commerciële reserve is aangetoond. Voor de Staat is de risicofactor dus 1 : 1.

Bovenstaande criteria blijken dus enigszins verschillend beoordeeld te worden door de maatschappijen en de Staat. Dit verschaft ons de mogelijkheid de Regeling Cals en de Regeling Zijlstra met elkaar te vergelijken vanuit het standpunt der maatschappijen en dat der Staat.

Vergelijking van de Regeling Cals en de Regeling Zijlstra

In tabel 1 zien we dat de vergunninghouder in totaal een netto inkomen van 22,06 eenheden heeft onder de Regeling Zijlstra en van 18,58 onder de Regeling Cals. Voor de maatschappijen is de Regeling Zijlstra dus 3,48 eenheden voordeliger, terwijl deze regeling voor de Staat evenveel onvoordeliger is (57,24 — 53,75 = 3,49).

Hoewel het inkomen van de maatschappijen onder de Regeling Zijlstra met 3,48 eenheden is verhoogd, moeten deze maatschappijen ook meer bijdragen in de totale kosten: 2,41 eenheden meer (14,51 — 12,10). Het rendement voor de vergunninghouder van het project is dus in vergelijking met de Regeling Cals niet hoger onder de Regeling Zijlstra. In tabel 2 kan men zien dat de niet verdisconteerde rentabiliteit zelfs 4 pCt. lager is ten gevolge van de hogere royalty bij de Regeling Zijlstra (vergelijk 337 en 341). Ook de verdisconteerde rentabiliteit is lager, namelijk 1 pCt., zoals is te zien in tabel 3.

Het Interimkabinet-Zijlstra heeft deze regeling echter

geïntroduceerd om de exploratie-activiteit aan te moedigen. We moeten hierbij dus de risicofactor in aanmerking nemen. In de tabellen 2 en 3 zijn de rentabiliteiten gegeven voor de risicofactoren 1 : 1 t/m 1 : 5. Het blijkt dat de Regeling Zijlstra rendabeler wordt naarmate de risicofactor groter wordt. Op het Nederlandse gedeelte van het continentaal plateau kan de risicofactor — na de gunstige ervaringen op het Engelse gedeelte van het continentaal plateau — op 1 : 2 tot 1 : 4 worden geschat.

We zien dat in dit risicobereik de verdisconteerde en de niet verdisconteerde rentabiliteit onder de Regeling Zijlstra iets groter is dan onder de Regeling Cals. Dit komt omdat de vergunninghouder onder de Regeling Zijlstra na 60 pCt. in de kosten te hebben bijgedragen ook 60 pCt. van het netto inkomen van de N.V. ontvangt, waardoor extra exploratiekosten uit een groter bedrag kunnen worden bekostigd.

De algemene conclusie over de beide regelingen is dus dat de Staat bij de Regeling Zijlstra 3,48 eenheden aan inkomsten derft t.o.v. de Regeling Cals om een verhoging van de rentabiliteit van de investeringen van de vergunninghouder van enige procenten van het geïnvesteerde kapitaal te bereiken, bij een redelijke risicofactor.

We moeten ons afvragen of er geen „goedkopere“ methoden voor de Nederlandse Staat bestaan om dezelfde verhoging van de rentabiliteit te bereiken zonder dat de Staat deze inkomsten derft.

Een goedkopere methode

We moeten hierbij teruggaan naar de oorspronkelijke verschillen in benadering van de vergunninghouder en de Staat van de criteria ter beoordeling van de investeringen. Hoewel drie criteria voor beide partijen van belang zijn, treedt toch op de voorgrond dat de Staat in het bijzonder

hoge staatsinkomsten uit de staatsparticipatie belangrijk vindt, terwijl de vergunninghouder vooral zal streven naar een hoge verdisconteerde rentabiliteit. Een regeling die aan deze twee wensen tegemoet komt, zou voor beide partijen aantrekkelijk zijn. Verhoging van de staatsinkomsten zou bijv. gepaard kunnen gaan met een betere „timing” van de inkomsten voor de vergunninghouder.

Bij een staatsparticipatie van bijv. 50 pCt. komt de Staat 50 pCt. van de opbrengst toe. De Staat kan echter in de beginfase van de inkomsten, bijv. de eerste vijf jaar van het gasleveringscontract, een groter deel van de opbrengst aan de maatschappijen toestaan. Daarna, bijv. de tweede vijf jaar van het contract, kan de Staat zelf een groter deel van de opbrengst eisen.

Deze maatregel verhoogt de „present value” van de netto inkomsten van de vergunninghouder, terwijl zij de „present value” van de staatsinkomsten vermindert. Uitgaande van de bovenstaande beschouwing kunnen we ons het volgende opbrengstverdeelschema voorstellen:

Jaar	Vergunninghouder	Staat
(in procenten)		
1	90	10
2	80	20
3	70	30
4	60	40
5	50	50
6 t/m 10	30	70
11 t/m 20	50	50

We moeten ons hierbij realiseren dat er volgens het contract elk jaar 1 mrd. m³ verkocht zou worden voor een gelijkblijvende prijs. Aan het einde van het tiende jaar is de niet verdisconteerde opbrengst gelijk verdeeld tussen de Staat en de vergunninghouder.

Als we de gegevens voor het aardgasvoorkomen nu eens uitrekenen met het bovenstaande opbrengstverdeelschema, 50 pCt. staatsparticipatie (zoals in de Regeling Cals) en 2,25 pCt. royalty (zoals in de Regeling Zijlstra) dan krijgen we de uitkomsten die in tabel 2 en 3 zijn vermeld onder „Voorstel”.

We zien dat voor de vergunninghouder de verdisconteerde rentabiliteit aanzienlijk groter is dan onder de beide regelingen. De niet verdisconteerde rentabiliteit en de netto inkomsten zijn iets lager voor de vergunninghouder. Voor de Staat is de verdisconteerde rentabiliteit van het project nu 101 pCt. ofwel 15 pCt. lager dan onder de Regeling Zijlstra. We zien dat dit overeenkomt met de rentabiliteit met een risicofactor 1 : 2 voor de vergunninghouder (102 pCt.). Aangezien de risicofactor voor de vergunninghouder aanvankelijk hoger zal zijn geweest en de maatschappij het project desondanks is begonnen, moet worden aangenomen dat de verdisconteerde rentabiliteit voor de Staat nog steeds redelijk kan worden geacht.

Als we ons project onder de gestelde condities uitvoeren, zien we dat de verdisconteerde rentabiliteit voor de vergunninghouder aanzienlijk kan worden verhoogd zonder de netto inkomsten voor de Staat te verminderen, terwijl de Staat kan deelnemen onder een redelijke rentabiliteit.

Als we een opbrengstverdeelschema zouden gaan toevoegen in de praktijk vallen nog enige belangrijke dingen op. Allereerst kan bij een eventuele uitbreiding van een project gewoon worden uitgegaan van de 50—50 opbrengst aangezien bij een dergelijke uitbreiding de vergunninghouder geen extra risico heeft omdat de Staat in alle fasen deelneemt. Verder werd in het rekenvoorbeeld aangenomen dat de produktie en het prijsverloop constant zouden blijven gedurende twintig jaar. In de praktijk kan dit niet worden verwacht. Een verandering in produktie of prijs zou één van de twee partijen kunnen benadelen als het opbrengstverdeelschema nog niet is voltooid. Dit betekent dat het verdeelschema niet moet worden gebaseerd op de jaaropbrengst maar op in geld uitgedrukte gelijke gedeelten van die opbrengst, bijv. van de eerste f. x mln. opbrengst krijgt de maatschappij 90 pCt. en de Staat 10 pCt., van de tweede f. x mln. wordt de verdeling 80 pCt. en 20 pCt. enz.

Bij ernstige fouten in de schattingen van de reserves, of grote veranderingen in produktie- of prijsverloop zullen er terugbetalingsregelingen moeten worden gecreëerd voor de benadeelde partij.

Ten slotte kan worden gesteld dat het opbrengstverdeelschema „gematigder” kan verlopen dan in het rekenvoorbeeld is gesteld. Ten eerste omdat uit tabel 3 blijkt dat met de huidige verdeling de verdisconteerde rentabiliteit wel erg veel wordt verhoogd. Zo is bijv. bij een risicofactor 1 : 3 de rentabiliteit bij de voorgestelde regeling 81 pCt., terwijl deze bij de Regeling Zijlstra 75 pCt. bedraagt. Ten tweede omdat het exploratierisico op het vasteland doorgaans kleiner is dan op zee.

Conclusie

Aangezien te land nog grote aardgasreserves aanwezig zijn en het beleid gericht zal zijn op een hoger staatsaandeel dan thans op het continentaal plat bestaat, zou ernaar kunnen worden gestreefd een staatsparticipatie van 50 pCt. te combineren met een voor de vergunninghouder aantrekkelijk opbrengstverdeelschema. De staatsparticipatie zal op deze wijze niet leiden tot een verminderde belangstelling voor de exploratie door de maatschappijen, zoals bij de voorbereiding van de Regeling van de Mijnwet Continentaal Plat door het Interimkabinet-Zijlstra werd verondersteld. Het streven naar een staatsparticipatie van 50 pCt. is op deze wijze in het belang van de Nederlandse Staat.

Utrecht.

Drs. A. P. H. VAN MEURS.

(I.M.)

BELEG INTERNATIONALAAL

BELEG INTERNATIONALAAL

BELEG IN **Interunie**

BELEG INTERNATIONALAAL

BELEG INTERNATIONALAAL

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie”, Postbus 617, Den Haag

Van cumulatief systeem naar omzetbelasting over de toegevoegde waarde

IN zijn artikel „Van cumulatief systeem naar omzetbelasting over de toegevoegde waarde” in *E.-S.B.* van 12 juli 1967 doet Prof. Dr. J. A. Geertman zeer radicale voorstellen om een snelle overgang te bewerkstelligen van de directe naar de indirecte belastingen. Onder behoud van het cumulatieve systeem zou het algemene heffingspercentage op 1 januari 1968 moeten worden verhoogd van 6 tot 8 en een jaar later nog eens tot 10. Eveneens in twee fasen zouden de vrijstellingen dienen te worden vervangen door een heffing van 10 pCt. Op 1 juli 1969 volgt dan een B.T.W. met een tarief van 20 pCt. (en, naar ik begrijp, zonder vrijstellingen). Daartegenover staat een sterke vermindering van de druk van de inkomsten- en vennootschapsbelasting: vóór 1 juli 1969 dienen de tarieven met de helft te worden verlaagd.

De belangrijkste reden die deze agenda moet rechtvaardigen, is de invoering van de B.T.W. in Duitsland. Daardoor zouden Duitse goederen op de Nederlandse markt een exportsubsidie gaan genieten van 4 pCt. Want, aldus Geertman, Duitsland restitueert 10 pCt. (tarief B.T.W.) en Nederland heft slechts 6 pCt. (algemeen tarief Nederland).

In *E.-S.B.* van 23 augustus 1967, verwerpt Drs. R. G. C. Oldeman dit beroep op verstoring van concurrentieverhoudingen. Oldeman merkt op dat Geertman twee percentages met elkaar vergelijkt, die niets met elkaar te maken hebben en wijst er vervolgens nog op dat een verhoging van het algemene percentage van de cumulatieve omzetbelasting eerder schaadt dan baat wegens de onvolledige afrekening bij export.

Deze kritiek is op zichzelf juist. Maar de wezenlijke bezwaren zijn daarmee toch niet blootgelegd. Deze zijn van fiscaal-technische aard en ze zijn dusdanig groot dat ze deze voorstellen zowel onaanvaardbaar als onuitvoerbaar doen zijn. Onaanvaardbaar, omdat ons systeem zich niet leent voor een algemeen heffingspercentage van 8 of 10. En onuitvoerbaar, omdat, ook al zou het mogelijk zijn om in een cumulatief cascadesysteem met zulke percentages te werken, de vereiste aanpassingen toch niet tot stand zouden zijn te brengen in het korte tijdsbestek dat ons daarvoor wordt gegeven.

De achtergrond hiervan is dat twee zwaarwegende eisen, die men aan een omzetbelasting (verbruiksbelasting) moet stellen, in ons systeem als regel op gespannen voet verkeren. Aan de ene kant is er het verlangen naar neutraliteit, aan de andere kant wil men een wetgeving die uitvoerbaar is. Bij de invoering van onze huidige wetgeving is, mede onder invloed van de Tweede Kamer, op dit punt gekozen voor een beleid dat er van uitgaat dat een zekere mate van ongelijkheid kan worden aanvaard, aangezien dit door het bedrijfsleven, tezamen met uit anderen hoofde toch reeds bestaande verschillen, wel kan worden verwerkt. Bij de keuze voor deze gedragslijn heeft een overheersende rol gespeeld de overweging dat het streven naar een grotere mate van neutraliteit, dat aanvankelijk voorstond, op de

duur moet leiden tot een wetgeving die nauwelijks meer uitvoerbaar is. Wat dit betekent voor een belasting, die in eerste aanleg door het bedrijfsleven zelf moet worden toegepast, behoeft geen toelichting. Dit beleid, dat bekend staat onder de naam „nieuwe koers” (men spreekt in dit verband ook wel van „aanvaardbare neutraliteit”), leidt er in de praktijk toe, dat in beginsel slechts een ingreep wordt overwogen, indien grote belangen van sociaal-economische aard, van culturele aard enz., op het spel blijken te staan.

Het heeft tot nu toe alleszins redelijke resultaten gehad, maar heeft toch niet kunnen verhinderen dat meer en meer de eenvoud moest worden geofferd aan de neutraliteit. Het kon echter allemaal nog binnen de perken worden gehouden en in beginsel kon het beleid dan ook worden gehandhaafd. Mede kon dit zo zijn, omdat de oneffenheden in de neutraliteit bij een heffing van 5 pCt. veel minder bezwaarlijk bleken te zijn dan de kritiek op ons stelsel zou kunnen doen veronderstellen. En zonder twijfel heeft ook de gunstige economische situatie, zoals we die tot voor kort kenden, daarbij een gunstige rol gespeeld.

Het is echter uitgesloten dat dit zo kan blijven wanneer het percentage op 8 komt en kort daarna nog eens weer tot 10 wordt verhoogd. In het bijzonder onder de huidige economische omstandigheden, die tot een veel scherpere concurrentie nopen, zou in redelijkheid geen weerstand meer kunnen worden geboden aan de drang tot het wegnemen van de weer groter geworden ongelijkheden in druk. Het zou leiden tot een verder en verder gaande verfijning met als gevolg een wetgeving die voor het bedrijfsleven onuitvoerbaar wordt. Kortom, het stelsel zou er onder bezwijken en daarom acht ik de voorstellen onaanvaardbaar.

Het moet, zoals ik al heb gezegd, daarnaast ook niet uitvoerbaar worden geacht om tijdig de vereiste aanpassingen aan deze forse stijgingen van het percentage en de opheffing der vrijstellingen tot stand te doen brengen. Daarvoor namelijk zijn er teveel bijzondere regelingen met bedrijven of groepen van bedrijven, die zijn afgestemd op de thans geldende percentages en/of vrijstellingen. Daarvoor ook zijn er teveel „marginale” situaties: situaties, die nu nog geen bijzondere regeling behoeven, doch het dan wel nodig zullen hebben. En de praktijk leert dat, wanneer er ergens in de omzetbelasting wordt gesleuteld, dit onmiddellijk over een breed front reacties oproept.

Een hoofdstuk apart vormen nog de heffingen bij invoer en de restituties bij export. Aan het streven naar neutraliteit is bij invoer uitvoering gegeven door voor een groot aantal met name genoemde goederen een extra heffing vast te stellen, die de „voordruk”, die in een cumulatief cascadestelsel ontstaat, voor een groot gedeelte moet compenseren. Bij export wordt voor alle goederen met deze voordruk rekening gehouden. Deze heffingen bij invoer en restituties bij export zijn veel minder exact dan ze op het eerste gezicht — er komen zelfs percentages met 2 decimalen voor — wel lijken te zijn. Er is veel met gemiddelden en schattingen gewerkt; met het gebruik van bedrijfsmiddelen en diensten van derden kon in het geheel geen rekening worden gehouden.

Er zijn bedrijven die van deze onzuiverheden in de berekeningen profijt hebben en er zijn ook goederen waarvoor bij export meer dan de werkelijke druk wordt gerestitueerd. Maar overwegend, zo moet toch wel worden vastgesteld, werken deze onzuiverheden in het nadeel van het Nederlandse bedrijfsleven. Niettemin is ook hier nog wel een „aanvaardbare neutraliteit” verkregen en veel protesten worden dan ook niet gehoord. Dit was mede mogelijk door het bestaan van invoerrechten en onvolkomenheden in de

overeenkomstige heffingen en restituties in het buitenland. Deze onvolkomenheden echter gaan successievelijk verdwijnen en de heffing van invoerrechten zal binnen afzienbare tijd in het E.E.G.-verkeer grotendeels tot het verleden behoren. Mede in verband daarmee zal de verhoging van het algemene heffingspercentage van 6 tot 8 en daarna tot 10 de onzuiverheden zeer zwaar doen wegen. Met als gevolg weer dat er nieuwe en hernieuwde berekeningen zullen moeten worden opgezet en dat verdere verfijningen in de wetgeving zullen moeten worden aangebracht. En daarmee zijn we dan weer gekomen tot de conclusies van zoëven.

Wie een hogere omzetbelastingopbrengst wil zien, zal — indien niet uitsluitend wordt gedacht aan een opheffing van vrijstellingen, of, voor zover nog mogelijk, aan een verhoging van het tarief voor enkele goederen — direct op een ander systeem, de B.T.W., moeten overstappen. Het scheppen van tussenfasen, zoals Geertman voorstelt, moet worden afgewezen. Wie aan deze hogere opbrengst (nog) geen behoefte heeft, kan zowel vrede hebben met ons huidige, redelijk goed werkende, stelsel als met een B.T.W.-stelsel.

Bij deze problemen van fiscaal-technische aard voegen zich vanzelfsprekend die welke gelegen zijn in het politieke en economische vlak, als gevolg van de sterke stijging van de kosten van levensonderhoud. Ook hier vraag ik mij af hoe in het korte tijdsbestek dat ons daarvoor wordt gelaten de oplossing van Geertman tot uitvoering moet worden gebracht: een aan iedere Nederlander van overheidswege toe te kennen gewaarborgd inkomen, technisch in de vorm van een negatieve inkomstenbelasting en uit te voeren door een gecentraliseerde belastingdienst met behulp van computers!

Deze gedachte is waardevol, maar het lijkt me toch beter om voorlopig in de B.T.W. nog maar niet met een tarief van 20 pCt. te werken en er voorts een aantal vrijstellingen in op te nemen. Daarvoor is het stelsel ten slotte niet allergisch. Voor een systeemharmonisatie zijn mede met het oog op de toekomst goede argumenten aan te voeren; voor een unificatie kunnen we ons beter nog even de tijd gunnen.

Schalkhaar,

Drs. B. M. VEENHOF,

Naschrift

Een B.T.W. van 20 pCt.

DE kritiek van Drs. B. M. Veenhof heeft geheel betrekking op de technische aspecten van mijn in het artikel van 12 juli jl. gedane voorstellen. Genoemd artikel gaat er echter van uit dat deze technische aspecten van secundair belang zijn, aangezien de gehele economische en politieke ontwikkeling gaat in de richting van het ene Europa ¹⁾. De Europese integratie staat mij dan ook voor ogen als een doel waaraan alles — al of niet met die vooropgezette bedoeling — ondergeschikt gemaakt zal moeten worden. Maar laten wij thans deze kwestie nogmaals en in andere bewoordingen aan ons voorbij gaan.

Zoals het zich laat aanzien, zal het Europese B.T.W.-tarief wel 15 pCt. worden. Dit impliceert, dat in Frankrijk de T.V.A. ²⁾ met 5 pCt. zal moeten dalen. Ik betwijfel of dit daar haalbaar zal zijn en dus stelde ik voor de Bundesrepubliek Deutschland (B.R.D.) en Nederland 20 pCt. voor. Omdat als gevolg daarvan de economisch zwakkeren getroffen worden, moet hiervoor een compensatie gevonden

worden in rechtstreekse maatregelen op sociaal gebied, zoals bijv. ook Frankrijk deze kent. Ook ik prefereer in deze een onmiddellijke overgang boven geleidelijkheid.

Ten opzichte van de B.R.D. blijft het bezwaar van de pauschale tarieven van heffing en restitutie. Een jaar-verschil in invoering van het B.T.W.-systeem is, naar ik meen, voor Nederland heel erg.

Mijn grondgedachte is, dat wij moeten streven naar één markt, zoals deze in de Verenigde Staten voorkomt. Wat betreft de invoerrechten wordt dit op 1 juli 1968 bereikt. Het knelpunt van de gemeenschappelijke markt zit thans in de fiscale bepalingen. Als Frankrijk niet naar beneden kan, moeten de tarieven van de B.R.D. en Nederland omhoog. De fiscale grenzen kunnen dan verdwijnen.

De B.R.D. en Nederland moeten daarom twee dingen tegen elkaar afwegen:

1. Het voordeel van een markt, zoals deze in de Verenigde Staten voorkomt.

2. Het nadeel van een reorganisatie van hun sociale wetgevingen in die zin, dat de huidige systemen van de B.R.D. en Nederland, voor zover zij gebruik maken van omzetbelasting en inkomstenbelasting, worden aangevuld en vervangen door rechtstreekse maatregelen.

Ik ben dus van mening, dat de Europese markt een zo groot goed is, dat beide landen over de bezwaren van sociale aard — die overwegend historisch bepaald zijn — moeten heenstappen. De sociale voordelen zijn overigens eenvoudiger op rechtstreekse wijze te verkrijgen.

De B.R.D. heeft een belangrijk initiatief genomen door op korte termijn de B.T.W. in te voeren. Het tarief wordt achtereenvolgens 10 pCt., 10½ pCt., 11 pCt., terwijl spoedig een verhoging tot 12 pCt. zal volgen. Er is echter, en dit geldt voor alle lid-staten van de E.E.G., zoveel geld nodig voor onderwijs, research, wegebouw enz. dat het bij deze 12 pCt., die reeds in uitzicht zijn gesteld en die een gelijke belastingopbrengst als voorheen moeten waarborgen, niet zal blijven. Ik verwacht daarom, zoals ik al in het begin van dit antwoord stelde, binnen niet al te lange tijd een percentage van 15. Elk procent, dat Nederland boven de 12 gaat heffen, brengt ons dichterbij de afschaffing van de fiscale grenzen. Ik meen, dat men hiermee niet tot 1 januari 1969 moet wachten.

Er is herhaaldelijk naar voren gebracht, dat de achterstand van Europa ten opzichte van de Verenigde Staten vooral gelegen is in het feit, dat de Amerikaanse fabrieken staan tegenover één grote markt, terwijl er in Europa nog altijd evenveel markten als staten zijn. Daarom moet alles in het werk worden gesteld om tot één markt te geraken en daarom moet de „bottle-neck” van de fiscale grenzen worden opgeruimd, ook al moet dat gaan ten koste van grote veranderingen in de verhouding tussen directe en indirecte belastingen, veranderingen in de sociale wetgeving enz. Indertijd trachtten de steden de overgang naar nationale staten tegen te gaan. Laten wij in deze tijd, nu de ontwikkeling van de techniek grotere markten eist, niet kortzichtig zijn. (Ik betwijfel overigens of er voor de B.R.D. en Nederland van een offer sprake zal zijn).

Daarnaast is er de politieke zaak, die culmineert in West-Berlijn, waarop ik hier niet terug behoef te komen, omdat zij behandeld is in *De Naamlooze Vennootschap* van oktober 1966 en in dit blad van 12 juli 1967.

Tilburg.

J. A. GEERTMAN.

¹⁾ Zie ook mijn antwoord op Reugebrink in *De Naamlooze Vennootschap*, oktober 1966.

²⁾ Taxe sur la valeur ajoutée.

Recente publikaties

Dr. W. H. Berghuis: *Ontstaan en ontwikkeling van de Nederlandse beleggingsfondsen tot 1914.* Van Gorcum's Historische Bibliotheek no. 82. Van Gorcum, Assen 1967, 244 blz., f. 18,90.

Tot dusver werd het ontstaan van de beleggingsfondsen steeds gezocht in de negentiende eeuw. De schrijver van dit boek laat zien, dat in de Republiek der Verenigde Nederlanden niet slechts reeds in de tweede helft van de achttiende eeuw was voldaan aan de ontstaansvoorwaarden voor beleggingsfondsen, maar ook dat toen al van de ontstane mogelijkheden is gebruikgemaakt. Vervolgens toont de auteur aan dat in de eerste helft van de negentiende eeuw de omstandigheden in Nederland voor het ontstaan van beleggingsfondsen allengs aan kracht inboeten en dat het klimaat pas na 1860 weer gunstiger werd. De kwantitatieve betekenis van de vóór 1914 opgerichte beleggingsfondsen was echter gering; op de oorzaken hiervan gaat de auteur in.

Verkorte inhoud: Het begrip beleggingsfonds en zijn verschijningsvormen — Ontstaan van het effectenkapitalisme in de Republiek der Verenigde Nederlanden en zijn ontwikkeling tot 1780 — De eerste beleggingsfondsen ter wereld,

1774-1779. Het tijdvak van de beleggingsfondsen met loterijkarakter — Versmalde basis voor het ontstaan, en stagnatie in de oprichting van beleggingsfondsen gedurende het tijdvak 1780-1860 — Ontwikkeling van het effectenkapitalisme in Nederland gedurende het tijdvak 1860-1914 — Nieuwe beleggingsfondsen gedurende het tijdvak 1860-1914, met uitlotingskarakter — Nieuwe beleggingsfondsen gedurende het tijdvak 1860-1914 zonder loterij- of uitlotingskarakter — Speurtocht naar de oorzaken van de geringe kwalitatieve betekenis van de Nederlandse beleggingsfondsen tot 1914.

A. Sturmthal: *La participation ouvrière à l'Est et à l'Ouest* (Workers Councils, a study of workplace organization on both sides of the iron curtain. Vert. door I. Obert). Collection „Relations Sociales". Editions économie et humanisme. Les Editions Ouvrières, Parijs 1967, 286 blz., NF. 28,50.

Verkorte inhoud: L'évolution des Conseils. Les idées et les faits — La France — L'Allemagne — La Yougoslavie — La Pologne — Les conseils et le Mouvement ouvrier: problèmes de structure — Le problème des conseils de négociation — Le problème des

conseils de gestion — L'avenir des conseils.

De oorspronkelijke editie, een Amerikaanse, verscheen in 1964.

Mr. L. J. Brinkhorst en Mr. R. H. Lauwaars: *Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap*, Rome 25 maart 1957, met bijbehorende documenten alsmede een (artikels- en onderwerpsgewijs) overzicht van de belangrijkste uitvoeringsbesluiten (bijgewerkt tot 1 januari 1967). Nederlandse Staatswetten, Editie Schuurman & Jordens, no. 157. W. E. J. Tjeenk Willink, Zwolle 1967, 535 blz., f. 7,50.

Idem: *Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal*, Parijs 18 april 1951. S. & J. no. 158, 280 blz., f. 4,50.

Idem: *Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (EURATOM)*, Rome 25 maart 1957. S. & J. no. 159, 274 blz., f. 4,50.

Bij de bewerking van de Europese Verdragen is een andere opzet gekozen dan bij de meeste S. & J.-edities. Ieder van deze drie uitgaven is gesplitst in twee delen: een deel bevattende de teksten met een verwijzing naar de belangrijkste uitvoeringsbesluiten en een deel met annotatie op deze teksten.

CENTRAAL
C.B.
BEHEER

Wilt u
pensioenvoorzieningen
invoeren of aanpassen?

PENSIOEN-RISICO

is gespecialiseerd op dit terrein.

Ook voor herverzekering
van pensioenfondsen

Voor inlichtingen: Centraal Beheer, Bos en Lommerplantsoen 1, Amsterdam. Tel. 020-134971, toestel 2352.

Overweegt U eens ook **E.-S.B.**
in Uw publiciteit te betrekken!!!

Bij de **FEDERATIE VAN ONDERLINGE VERZEKERINGS-MAATSCHAPPIJEN IN NEDERLAND (F.O.B.)** is binnenkort te vervullen de vacature van

SECRETARIS van de Federatie

De taak van de te benoemen functionaris omvat onder meer het geven van leiding aan het te 's-Gravenhage gevestigde bureau, het behartigen van de belangen van de aangesloten onderlingen, het ontwikkelen van initiatieven ten behoeve van de onderlinge verzekering, enz.

De voorkeur gaat uit naar een jurist of een econoom met enige jaren praktijk-ervaring.

Eigenhandig geschreven sollicitaties te richten aan de voorzitter van het hoofdbestuur van de F.O.B., Mr. J. den Dulk, Torenlaan 3 te Heemstede.

Verzorgend ambacht en consument.
Rapport van de Werkgroep Klimaats-
verbetering Ambacht / Consument.
Mededelingen van het Hoofdbedrijfs-
schap Ambachten no. 28. 's-Graven-
hage 1967, 27 blz.

Het Hoofdbedrijfschap Ambachten
heeft een werkgroep ingesteld, die de

opdracht kreeg te onderzoeken op
welke wijze het verkeer tussen de ver-
zorgende ambachtsbedrijven en de
consumenten kan worden verbeterd.
Onder leiding van Dr. E. J. Tobi
(voorzitter-rapporteur) kwam deze
werkgroep onlangs klaar met haar
rapport, waarin aan het eind liefst
zestien conclusies zijn geformuleerd,

die een uitwerking behelzen van de
gedachtengang dat op dit terrein grote
behoefte bestaat aan voorlichting van
zowel de consument als de ambachts-
ondernemer.

OPENBAAR LICHAAM RIJNMOND

Op het secretariaat van Rijnmond wordt gevraagd een

JONG JURIST

wiens taak zal bestaan uit het geven van advies op het gebied van het administratief recht, in het bijzonder dat betreffende de ruimtelijke ordening, alsmede uit het verichten van secretariaatswerkzaamheden.

Voor deze functie wordt een jurist gezocht, die op voornoemde gebieden ervaring heeft opgedaan, dan wel in staat is zich snel in deze materie in te werken. Enige ervaring op het gebied van het contracten-recht strekt tot aanbeveling.

De benoeming zal geschieden in de rang van referendaris 2e klasse, salaris van f 1.203,— tot f 1.689,— per maand, exclusief 6 procent vakantietoeslag, terwijl de premie A.O.W./A.W.W. voor rekening van het openbaar lichaam komt.

Gunstige regelingen inzake vergoeding van kosten van studie, verplaatsing en ziekte zijn van toepassing.

Sollicitaties met uitvoerige gegevens en opgave van referenties binnen 14 dagen na verschijning van dit blad te richten aan de Secretaris van Rijnmond, Stationsplein 2 te Schiedam.

OPENBAAR LICHAAM RIJNMOND

Ten behoeve van het verkeersbureau van Rijnmond wordt gevraagd een

JONG ECONOOM

met belangstelling voor en liefst enige ervaring in de behandeling van vraagstukken op het gebied van het verkeer en vervoer.

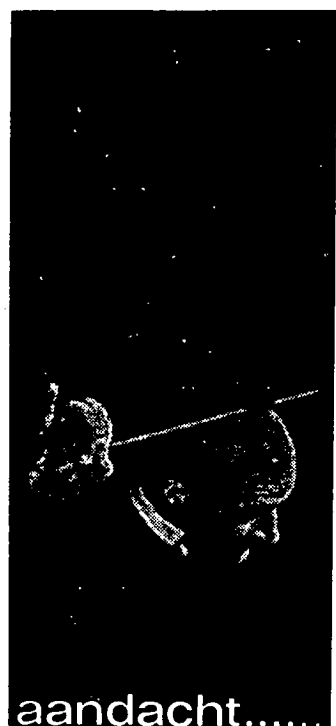
Tot de taak van deze functionaris zal onder meer behoren het medewerken aan een verkeers- en economisch onderzoek in het Rijnmondgebied.

Vereist: doctoraal examen economie.

De benoeming zal geschieden in de rang van referendaris 2e klasse, salaris van f 1.203,— tot f 1.689,—, exclusief 6 procent vakantietoeslag, terwijl de premie A.O.W./A.W.W. voor rekening van het openbaar lichaam komt.

Gunstige regelingen terzake vergoeding van kosten van verplaatsing en ziekte zijn van toepassing.

Sollicitaties met uitvoerige gegevens en opgave van referenties binnen 14 dagen na verschijning van dit blad te richten aan de Secretaris van Rijnmond, Stationsplein 2 te Schiedam.

aandacht.....

Volledige concentratie. Niets ontgaat de dirigent. Niets ontgaat het publiek. Een harmonisch samenspel met een verrassend resultaat. Bijzondere aandacht krijgt ook Uw advertentie in het vaktijdschrift. Een tijdschrift wordt gelezen in een rustige sfeer. Bij uitstek de gelegenheid om Uw verkoopboodschap te lanceren. Daarom adverteert steeds méér bedrijven - met groeiend succes - in vaktijdschriften!

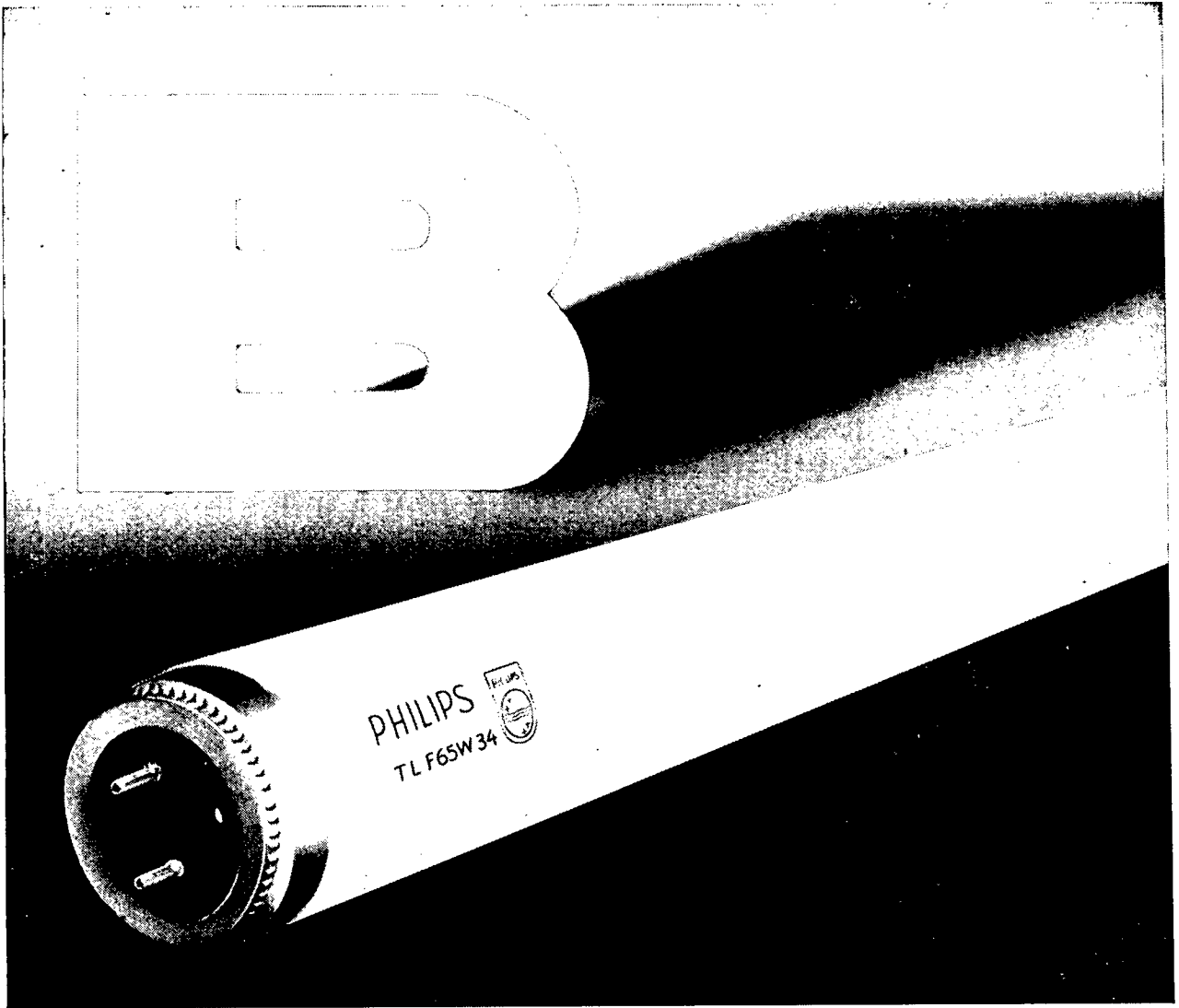
Wie iets te zeggen heeft - adverteert in vaktijdschriften

U reageert op
annonces in

„E.-S.B.“?

Wilt U dat dan steeds
kenbaar maken!

630.28

De B van Bedrijfszekerheid is belangrijk voor uw bedrijfsverlichting

Betrouwbare bedrijfsverlichting wil zeggen: geringe storingskansen, lange levensduur, blijvend goede lichtopbrengst. Om dit te bereiken moet de combinatie van lamp, voorschakelapparaat en armatuur feilloos functioneren en is ieder detail belangrijk. Zo zijn bij de elektroden de constructie en de materiaalkeuze in hoge mate bepalend voor levensduur en blijvend

goede lichtopbrengst van de lamp. Daarom besteedt Philips de uiterste zorg aan constructie en materiaalkeuze van deze elektroden.

U kunt zeker zijn van een bedrijfszekere verlichting met Philips bedrijfsverlichting.

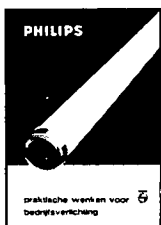
PHILIPS „TL”-verlichting:

- Hoog rendement - Blijvend goede

lichtopbrengst • Grote bedrijfszekerheid • Minimale wattverliezen • Volkomen aanpassing aan elke bedrijfs-situatie.

Gemaakt voor uw bedrijf:

Het bijzonder instructieve boekje „Praktische wenken voor Bedrijfsverlichting” wordt u per omgaande toegezonden na aanvraag bij Philips Nederland n.v., Afd. Bedrijfsverlichting 47, Eindhoven.

Dit instructieve boekje ligt voor u klaar bij:
Philips Nederland n.v.
Afd. Bedrijfsverlichting, Eindhoven

PHILIPS

Bedrijfsverlichting

★

**Abonneert U op
DE ECONOMIST**

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. J. Zijlstra.

★

Erevoorzitter:

Prof. G. M. Verrijn Stuart.

★

Abonnementsprijs f. 30; voor
studenten f. 15.

★

Abonnementen worden aan-
genomen door de boekhandel
en door uitgevers

**DE ERVEN F. BOHN
TE HAARLEM**

★

Het bestuur van de Jod- und Schwefelbad Wiessee G.m.b.H., een sedert 65 jaar aan de Tegernsee in Zuid-Duitsland (Ober Bayern) gevestigde Nederlandse Onderneming, roept gegadigden op voor de vervulling van de functie van

DIRECTEUR (Geschäftsführer)

De huidige directeur zal in 1970 de dienst met pensioen verlaten; onder zijn leiding zal de gegadigde tot die datum worden ingewerkt.

Vereisten :

Nederlandse nationaliteit, leeftijd omstreeks 45-50 jaar, gehuwd, bij voorkeur academisch gevormd en met internationale ervaring.

Behalve behoorlijke administratieve en boekhoudkundige kennis, vertrouwdheid met financiële en fiscale problemen, goede talenkennis en algemeen technisch inzicht, vereist deze post bestuurservaring, begrip voor verhoudingen tot plaatselijke en regionale autoriteiten, alsmede beleidvol optreden in het persoonlijk contact met het publiek.

Met de hand geschreven brieven met recente foto worden gaarne verwacht onder nr. E.-S.B. 43-2, postbus 42, Schiedam.

bo de rijksoverheid vraagt

voor het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen
bij de afdeling Onderzoek en Planning te 's-Gravenhage

staffunctionaris

De taak zal o.m. omvatten het medewerken aan op de afdeling plaatsvindend onderzoek en aan het opstellen van spreidingsplannen voor de verschillende schoolsoorten in het kader van de planprocedure (Wet op het voortgezet onderwijs), meer speciaal door bestudering en toepassing van geëigende statistische technieken.

Vereist: bij voorkeur doctoraal examen in de economische of sociale wetenschappen, ervaring in of belangstelling voor onderzoek van statistische aard, gevoel voor analyse en interpretatie van statistisch materiaal, bereidheid om in teamverband te werken.

Salaris, afhankelijk van leeftijd en ervaring, tussen f 1089,- en f 2005,- per maand.

**Schriftelijke sollicitaties onder vac. nr. 7-0666/0936 zenden aan
Bureau Personeelsvoorziening en Bemiddeling van de Rijks
Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.**

**AOW-premie voor Rijksrekening. De salarissen zijn exclusief 6% vakantie-
uitkering**

wat doet dié daar...?

DIT IS DE NEC - WERELDREIZIGER

DE-MAN-MET-DE-19-KOFFERS

noemt men hem op verre vliegvelden.

Ieder kent hem.

Hij kent ieder.

GEEN WONDER OVERIGENS !

185 FABRIKANTEN (die samen de NEC vormen)

stelden hem al 15 jaar lang al hun adressen ter beschikking.

ZO DOËN ZE DAT BIJ DE NEC.

SAMENWERK, SAMEN STERK.

„WIJ-GELOVEN-IN-DE-MAN-MET-DE-MONSTERKOFFER“.

Dat is een NEC-Credo.

Samenwerking om meer

ORDERS - ORDERS - ORDERS - ORDERS - ORDERS - ORDERS

ORDERS voor de welvaart

ORDERS voor de werkgelegenheid

185 fabrikanten (NEC-leden) weten hoe men moet samenwerken en hoe men meer orders krijgt. Dat is maar goed ook, want bijna de helft van ons nationaal inkomen komt uit de export.

HAPPY LANDINGS WERELDREIZIGER EN VEEL ORDERS.

Wij van de METAVERPA N.V. verheugen ons, dat onze om-snoeringsmachines, verpakkingssystemen, intern-transportmiddelen, staalband- en draadapparatuur hun weg over de hele wereld weten te vinden.

Aldus de heer K. G. J. Bakkeren, directeur van METAVERPA N.V. te Maartensdijk.

EXPORTARE NECESSE EST

stichting **Nederlandse Export Combinatie (NEC)**

Kantoor: Brigittenstraat 24, Utrecht - postbus 127 - telefoon 0 30-2 56 32 - telex 47406 NEC-Utrecht

E.-S.B. 25-10-1967

1083

STAAT DER NEDERLANDEN

6¹/₄ pct LENING 1967

uitgegeven krachtens de Leningwet 1966 (Stb. nr. 334)
en de Leningwet 1967 (Stb. nr. 383)

GROOT f 250.000.000

KOERS VAN UITGIFTE

wordt na sluiting van de inschrijving vastgesteld. De koers zal niet beneden 98¹/₂ % liggen.

Schuldbewijzen aan toonder groot nominaal f 1000 en f 100. Schuldregisterinschrijvingen groot ten minste f 100.000.

LOOPTIJD TEN HOOGSTE 25 JAREN

Aflossing in 15 jaarlijkse termijnen, afwisselend 7 %, 6 % en 7 % per jaar, zodat telkens in drie opeenvolgende jaren 20 % van de lening wordt afgelost. Eerste aflossing op 16 november 1978; vervroegde gedeeltelijke of algehele aflossing op of na 16 november 1977 te allen tijde voorbehouden.

JAARCOUPONS PER 16 NOVEMBER

INSCHRIJVING

OP 26 OKTOBER 1967 VAN 9-15 UUR

bij het Agentschap van het Ministerie van Financiën te Amsterdam, uitsluitend door bemiddeling van de leden van de Vereeniging voor den Effectenhandel te Amsterdam, de Vereeniging van Effectenhandelaren te Rotterdam of van de Bond voor den Geld- en Effectenhandel in de Provincie te 's-Gravenhage.

Aanvragen tot inschrijving moeten zo tijdig worden opgegeven, dat zij door de Bank of Commissionair op de inschrijvingsdag vóór 15 uur kunnen worden ingediend bij het Agentschap.

STORTING

op 16 november 1967 vóór 12.30 uur bij de Nederlandsche Bank te Amsterdam.

Vraag eens proefnummers aan voor uw kennissen
die „E.-S.B.” nog niet kennen

Telkens en telkens blijkt ons weer
hoezeer de nog steeds snel groeiende
lezerskring van onze uitgave

deze wegwijzer, speciaal voor de
particuliere belegger, wat inhoud,
actualiteit en objectiviteit betreft,
waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat
wekelijks:

1e Interessante (hoofd)artikelen, die
steeds actuele onderwerpen deskundig
behandelen.

2e Een uitvoerig en levendig, bijna
dynamisch geschreven beursoverzicht,
de stemming goed weergevend.

3e Door een ieder te hanteren fonds-
analyses, volgens een eigen praktisch
systeem, enig voor Nederland.

4e Een chronique scandaleuse, fair
en onderhoudend geschreven en
uiteraard zonder sensatie.

5e Een leerzame vragenrubriek, ad-
viezen voor velen inhoudend.

6e Gegevens omtrent vele fondsen
(ook van incurante) telkens
wanneer hieromtrent iets te melden
valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne
gratis een 2-tal proefnummers ter
kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42, Schiedam.

Geconsolideerde maandstaat per 30 september

	1967	1966
Kas, kassiers en daggeldleningen	f 230.528.000	f 208.775.000
Nederlands schatkistpapier	f 1.073.649.000	f 834.868.000
Ander overheidspapier	f 685.388.000	f 589.857.000
Wissels	f 376.191.000	f 401.508.000
Bankiers in binnen- en buitenland	f 1.169.058.000	f 1.089.229.000
Effecten en syndicaten	f 178.995.000	f 219.393.000
Voorschotten tegen effecten	f 218.546.000	f 199.995.000
Debiteuren	f 3.926.902.000	f 3.524.146.000
Deelnemingen (incl. voorschotten)	f 29.705.000	f 23.689.000
Gebouwen	f 7.010.000	f 7.010.000
	<u>f 7.895.972.000</u>	<u>f 7.098.470.000</u>

	1967	1966
Kapitaal	f 138.030.000	f 136.280.000
Reserves	f 180.000.000	f 175.000.000
Leningen	f 73.115.000	f 90.187.000
Deposito's op termijn	f 3.015.709.000	f 2.860.225.000
Spaargelden	f 1.117.008.000	f 873.875.000
Crediteuren	f 3.173.898.000	f 2.811.750.000
Geaccepteerde wissels	f 40.268.000	f 52.118.000
Overlopende saldi en andere rekeningen	f 157.944.000	f 99.035.000
	<u>f 7.895.972.000</u>	<u>f 7.098.470.000</u>

Algemene Bank Nederland N.V.

PHILIPS

N.V. Philips'
Gloeilampenfabrieken
Eindhoven

In ons concern wordt aan de

jonge econoom

gelegenheid geboden een carrière op te bouwen.

Hij zal, naar gelang van geschiktheid en belangstelling, zijn loopbaan kunnen aanvangen in één van de volgende werkgebieden:

Handelspolitieke, conjuncturele en monetaire vraagstukken

Marktonderzoek

Commerciële prognoses

Planning op lange en korte termijn

Financieringsvraagstukken

Budgettering

Automatisering van de informatieverwerking

Bedrijfseconomische analyses en efficiency-controle (o.a. operations research)

Resultaat-analyse van productie-processen en commerciële activiteiten

Interne accountancy

Voorts bestaan er mogelijkheden op het terrein van het internationale koopmanschap.

Het ligt in het voornemen belangstellenden - waartoe ook zij worden gerekend, die binnenkort afstuderen - uit te nodigen voor een over en weer oriënterend gesprek in Amsterdam of Eindhoven.

Geïnteresseerde econoomen kunnen schriftelijk (onder advertentienummer ESB 67093) of telefonisch contact opnemen met Personeelzaken, Willemstraat 20, Eindhoven (telefoon 040-60.000 - 6538).

DE NATIONALE INVESTERINGSBANK (HERSTELBANK) N.V. te 's-Gravenhage

Op onze afdeling Economisch Onderzoek bestaat een op korte termijn te vervullen vacature voor een

ECONOOM

Leeftijd 30 tot 35 jaar.

De werkzaamheden van de afdeling bestaan voor een belangrijk gedeelte uit het onderzoek van bedrijfstakken (globale marktanalyses) en het medewerken aan de samenstelling van het jaarverslag. Ervaring in het vlak van economisch onderzoek strekt tot aanbeveling.

Sollicitanten worden uitgenodigd zich te richten tot het Hoofd van de afdeling Personeelszaken, Carnegieplein 4, 's-Gravenhage.

All-round Commerc.- Technicus

H.T.S. W. en E. — 51 jr. — internat. erv. op gas-, diesel-, stoom- en elektr.gebied, o.a. marktonderzoek, vertegenw.- en lic.-overeenk., ingev. bij chem., petrochem. en gasbedrijf, beschikb.

Brieven onder nr. E.-S.B. 43-1, postbus 42, Schiedam.

PHILIPS

**Philips Bedrijfsapparatuur
Nederland N.V.
Vestiging 's-Gravenhage**

De leiding van onze Administratie zouden wij willen versterken met een jonge energieke

doctorandus economie

Voor een belangrijk deel van zijn taak zal hij zich dienen bezig te houden met de financieel economische problematiek op langere termijn verbonden aan de afzet van professionele apparatuur.

Voor deze functie zoeken wij een dynamische kracht die, naast moderne opvattingen over de automatisering van de administratie binnen het commerciële gebeuren, over goede contacteigenschappen beschikt.

In een later stadium zijn er ook in verder concernverband goede ontplooiingsmogelijkheden.

Volledige sollicitaties onder letter A te richten aan de afdeling Personeelszaken, Hogeweg 18, 's-Gravenhage.

U wilt mijnheer zelf spreken?

en liefst in zijn vertrouwde stoel? Dat kan!

Een zeer zorgvuldig voorbereid lezerskringonderzoek heeft namelijk niet alleen geconstateerd dat E.-S.B. bij de leiding van het Nederlands bedrijfsleven bijzonder goed is ingevoerd, maar ook dat het blad zeer algemeen gelezen wordt.

De sterke toename van het advertentievolume van E.-S.B., is dan ook niet „zomaar” tot stand gekomen.

Wij zenden u dit lezerskringrapport (71 pagina's) gaarne ter inzage, in de overtuiging dat u zich dan E.-S.B. zult weten te herinneren als u iets te zeggen heeft, wat mijnheer zelf moet weten.

Adm. E.-S.B. - Postbus 42 - Schiedam